

De invloed van gentrification op sociale cohesie

Onderzoek naar de invloed van gentrification op sociale cohesie in Katendrecht
Rotterdam en de Van der Pekbuurt in Amsterdam

Jaël Poelen

Bachelorthesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Juni 2016

De invloed van gentrification op sociale cohesie

Onderzoek naar de invloed van gentrification op sociale cohesie in Katendrecht
Rotterdam en de Van der Pekbuurt in Amsterdam

Jaël Poelen

Studentnummer: 4365194

Bachelorthesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)
Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleider: Freek de Haan

Juni 2016

Voorwoord

Deze bachelorthesis, ter afronding van de studie Geografie, Planologie en Milieu op de Radboud Universiteit in Nijmegen kan eigenlijk gezien worden als een werkstuk waar drie jaar (al dan niet langer) op voorbereid is en waar nu een einde aan komt. Ik zou dan ook verschillende mensen willen bedanken die niet alleen aan deze thesis maar aan dit hele proces mee geholpen hebben. Vooral mijn ouders, René en Nicolette Poelen voor alle hulp en steun de afgelopen jaren. Daarnaast Pieke Heijmans die altijd aanmoedigde om het beste uit mijzelf te halen en waar nodig altijd bereid was om te helpen.

De thesis zelf had ik niet kunnen schrijven zonder de respondenten die hier aan mee gewerkt hebben. Ik zou hen dan ook graag willen bedanken voor de tijd en moeite die ze hierin hebben gestoken. Als laatste zal ik mijn scriptiebegeleider Freek de Haan willen bedanken voor alle feedback en zijn flexibiliteit hierin waardoor de scriptie tot een goed einde heeft kunnen komen.

Jaël Poelen

Nijmegen, 21 juni 2016

Samenvatting

Het doel van deze samenvatting is inzicht verschaffen in de hoofdlijnen van dit onderzoek door de aanleiding en de doel- en vraagstelling van het onderzoek te benoemen, de resultaten te bespreken en uiteindelijk de conclusie en aanbevelingen aan te kaarten.

Aanleiding

Het proces van gentrification houdt in dat de woningvoorraad fysiek er op vooruit gaat, woningen van huur naar koop veranderen en dat huizenprijzen gaan stijgen. Het belangrijkste gevolg van gentrification in de literatuur is *displacement*, wat de verplaatsing van de arbeidersklasse door een nieuwe middenklasse inhoudt. Aangezien in Nederland door huurbescherming geen sprake kan zijn van een plotselinge huurverhoging, zou het fenomeen displacement zich in Nederland ook niet voordoen. Wat meer voor de hand ligt zijn problemen die aan *indirect displacement* te koppelen zijn en gevolgen die invloed hebben op de sociale cohesie van een buurt of wijk.

Als naar Nederland wordt gekeken is het interessant om verschillende wijken te vergelijken, aangezien in Amsterdam door woningtekort mensen op zoek gaan naar andere plekken buiten het centrum om te wonen. Dit zou gezien kunnen worden als een marktgedreven vorm van gentrification. In Rotterdam blijkt er sprake te zijn van actief gestuurde gentrification waardoor de gemeente kapitaalkrachtigere bewoners door middel van herstructurering aan probeert te trekken om zo stabiliteit aan te brengen in probleemwijken. Er wordt in deze thesis dan ook in Amsterdam een buurt onderzocht die tekenen vertoont van gentrification, de Van der Pekbuurt. In Rotterdam wordt een wijk onderzocht waar actief door de gemeente is geprobeerd een proces van gentrification op gang te brengen.

In beide casussen zal onderzocht worden hoe het staat met de sociale cohesie in de buurt, en of hier verandering in is geweest. Daarnaast zal gekeken worden naar de invloed die de gemeente of woningbouwcorporatie hier wel of niet op heeft gehad.

Doel- en vraagstelling

De doelstelling van dit onderzoek zal zijn om te onderzoeken of er verschil te zien is in de sociale cohesie bij een actief gestimuleerde manier van gentrification en een meer markt gedreven vorm van gentrification. Hierbij zal de Van der Pekbuurt in Amsterdam als markt gedreven gezien worden en Katendrecht in Rotterdam worden beschouwd als actief gestimuleerd door de gemeente. Het type onderzoek zal hierdoor een casestudy worden, waarin de twee cases met elkaar vergeleken worden.

De volgende vraagstelling sluit hierbij aan:

Waarom is er wel of geen verschil in de ontwikkeling van sociale cohesie in Katendrecht (Rotterdam), waar gentrification door de overheid wordt gestimuleerd, en de Van der Pekbuurt (Amsterdam), waar natuurlijke markt vraag de gentrification drijft?

De twee deelvragen van het onderzoek zullen dan als volgt luiden:

- 1) Ervaren de oorspronkelijke bewoners van Katendrecht een verandering in de sociale cohesie na de ingrepen?*
- 2) Ervaren de oorspronkelijke bewoners van de van der Pekbuurt een verandering in de sociale cohesie na de ingrepen?*

Resultaten

Voor elke wijk zijn bewoners geïnterviewd die bevestigd werden via een interviewgide die opgesteld is aan de hand van 5 dimensies van sociale cohesie (Naar Forrest & Kearns, 2001 en Van Marissing, 2008). Aan de hand van deze dimensies is duidelijk geworden hoe de respondenten over de sociale cohesie denken en of ze een verandering hier in merken.

In de wijk Katendrecht blijkt met betrekking tot sociale cohesie dat oudere bewoners dit vooral ervaren onder elkaar en niet met de nieuwere bewoners. De respondenten zeggen zich verbonden te voelen met hoe de buurt vroeger was, ze zouden dit ook graag terug willen. De respondenten geven zelfs aan een tweedeling te ervaren in de sociale cohesie. Met de nieuwere bewoners van de wijk komen ze bijna niet in contact en de respondenten identificeren zich ook niet met deze mensen.

In de Van der Pek buurt, is er anders dan in Katendrecht een minder eenduidige reactie van de respondenten. Ze geven aan zich wel verbonden te voelen met de buurt maar niet persé met de mensen die in de buurt wonen. Over de veranderingen die er in de buurt zijn geweest zijn alle respondenten wel positief te spreken. Daarnaast zouden ze het allemaal wel positief ervaren als mensen vanuit andere delen van Amsterdam naar de Van der Pekbuurt trekken, aangezien dit positiviteit en betrokkenheid naar de wijk uitstraalt. Ook al is er onder deze respondenten geen één duidelijke uitkomst over de sociale cohesie, er is ook zeker niet te spreken van een tweedeling, zoals dat in Katendrecht te zien is.

Conclusie

Er zou gesproken kunnen worden van een verschil in de ervaring van sociale cohesie tussen state-led gentrification en de markt gedreven vorm van gentrification (zover dat in Nederland mogelijk is) die zich voordoen in de twee wijken. Als de gemeente actief gentrification forceert wordt segregatie in de wijk zichtbaar. Daarnaast blijkt er ook sprake te zijn van indirect displacement, door de verandering van de sociale structuur van de wijk en de faciliteiten die hierdoor mee veranderen. Dit gevolg van herstructurering kan uiteindelijk alsnog leiden tot (een gevoel van) displacement.

Als de markt het proces van gentrification drijft, wordt bijna alleen maar over positieve veranderingen gesproken. Dit kan natuurlijk zijn omdat bijna de gehele Nederlandse huizenmarkt via de overheid gereguleerd is. Als een proces van gentrification zich op een markt gedreven manier voordoet zal dit dan ook een veel mildere vorm zijn dan wanneer de overheid actief nieuwere bewoners naar een wijk gaat trekken die qua identiteit niet overeen komen met de bestaande bewoners.

Naast de ingrepen die in de wijk of buurt zijn geweest kunnen er nog andere factoren zijn geweest die invloed hebben gehad op de sociale cohesie. Twee van deze interveniërende factoren worden blootgelegd in de conclusie, dit zijn: het gemeenschapsgevoel vóór de ingrepen en de fase van het proces waarin de wijk zich bevindt.

Aan het einde van de thesis wordt nog de vraag gesteld of er in de Van der Pekbuurt wel sprake is van gentrification. Beredeneerd wordt dat het wel zo is aangezien het verschillende aspecten van gentrification vertoont en verwacht wordt dat een deel van de huizen van sociale-huurwoningen naar koopwoningen worden omgezet. Echter is het zo dat het proces

nog niet voltrokken is en in de komende maanden/ jaren zal blijken hoe gentrification zich in deze buurt zal ontwikkelen.

Mede hierdoor worden een aantal aanbevelingen gedaan en wordt er tot slot nog kritisch gekeken naar het onderzoeksproces. Er zou na het renoveren in de Van der Pekbuurt opnieuw onderzoek gedaan moeten worden om te zien welke invloed dit uiteindelijk heeft gehad. Daarnaast is het voor vervolgonderzoek belangrijk dat er rekening wordt gehouden met de leeftijd van de respondenten, aangezien dit invloed kan hebben op hoe ze sociale cohesie ervaren en hebben ervaren.

Inhoudsopgave

Voorwoord	P. IV
Samenvatting	P. V
§1. Inleiding	P. 1
§1.1 Projectkader	P. 1
§1.1.2 <i>Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie</i>	P. 2
§1.2 Casussen	P. 3
§1.3 Doelstelling	P. 8
§1.4 Vraagstelling	P. 9
§2. Theorie	P. 10
§2.1 Theoretisch kader	P. 10
§2.1.1 <i>Gentrification</i>	P. 10
§2.1.2 <i>Indirect displacement</i>	P. 11
§2.1.3 <i>Rent gap</i>	P. 12
§2.1.4 <i>Ley's post industrial middle class</i>	P. 13
§2.1.5 <i>Richard Florida's Creative Class</i>	P. 13
§2.1.6 <i>Sociale cohesie</i>	P. 14
§2.1.7 <i>Dimensies van sociale cohesie</i>	P. 15
§2.2 Conceptueel model	P. 17
§3. Methodologie	P. 18
§3.1 Onderzoeksstrategieën	P. 18
§3.2 Onderzoeksmateriaal en verwerking	P. 19
§4. Onderzoeksresultaten	P. 21
§4.1 Respondenten Katendrecht	P. 21
§4.2 Respondenten Van der Pekbuurt	P. 23
§4.3 Expertinterviews	P. 26
§5. Analyse van de onderzoeksresultaten	P. 30
§5.1 Analyse Katendrecht	P. 30
§5.2 Analyse Van der Pekbuurt	P. 38
§6. Conclusie	P. 45
§7. Discussie en aanbevelingen	P. 49
§7.1 Is er sprake van gentrification in de Van der Pekbuurt?	P. 49
§7.2 Kritische reflectie	P. 50
§8. Literatuur	P. 51
Bijlagen	P. 54

§1. Inleiding

§1.1 Projectkader

De term gentrification werd voor het eerst gebruikt in 1964 door de socioloog Ruth Glass. Zij gebruikte de term om verschillende nieuwe processen van stedelijke verandering in Londen te beschrijven (Lees, Slater, & Wyly, 2007: p. 4). Glass identificeerde gentrification als een complex proces wat onder andere fysieke verbetering van de woningvoorraad, verandering van huur- naar koopwoningen, stijging in huizenprijzen en displacement of verplaatsing van de arbeidersklasse door de nieuwe middenklasse inhield (Hamnett, 2003: p. 2401). Tegenwoordig is dit proces in veel westerse steden niet meer weg te denken, ook steden in Nederland zijn hier geen uitzondering op. In de grotere steden zoals Rotterdam en Amsterdam worden in de kranten of op tv de gevolgen van gentrification duidelijk. Gentrification is dan ook een proces met veel verschillende uiteenlopende gevolgen.

In de literatuur wordt als het belangrijkste gevolg van gentrification, het fenomeen displacement vaak genoemd. Dit houdt in dat voornamelijk de lagere inkomensklassen kwetsbaar zijn voor verdringing door herstructureringsprojecten of stijgende huren (Freeman & Braconi, 2004). In Nederlandse steden manifesteert displacement zich niet zoals dit zich voordoet in sommige delen van steden als Londen of New York, aangezien in Nederland huurbescherming geldt. Bewoners van een sociale huurwoning kunnen niet zomaar uit hun huis gezet worden en de huur kan niet ineens drastisch stijgen zijn zo zegt Jos Gadet, hoofd planologie bij de gemeente Amsterdam (In: het Parool, 2015).

In Nederland zullen de gevolgen van gentrification zich op een andere manier uiten. Zo blijkt uit een studie over gentrification in de wijk Islington, Noord Londen:

“Gentrification has not so much displaced the working class as simply blanked out those who are not like themselves: they do not socialise with them, eat with them or send their children to school with them.”

– (Butler, 2002: p. 2484)

Er schijnt niet zozeer sprake te zijn van displacement, maar door de groep 'gentrifiers' is er eerder een gepolariseerde sociale structuur in de wijk ontstaan. Dit soort gevolgen zouden gezien kunnen worden als indirect displacement, aangezien het niet zorgt voor directe verdringing maar het wel invloed heeft op de sociale structuur van de wijk. Deze gevolgen zouden ook later alsnog kunnen leiden tot displacement, of tot een gevoel van displacement.

Door het proces van herstructurering in Nederland zal een ander soort mensen op een bepaalde wijk af komen of worden aangetrokken. Deze nieuwe bewoners zullen naast de bestaande bewoners komen wonen en zullen samen in een wijk moeten leven. Deze nieuwe bewoners zullen een hogere huur betalen, of een huis kopen. De vraag is dan of deze groep met een ander inkomen, invloed heeft op de sociale samenhang en of dit kan leiden tot indirect displacement.

§1.1.2 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

In Nederland proberen sommige steden door middel van herstructureringsbeleid gentrification te promoten in perifere wijken en buurten (Uitermark, Duyvendak, & Kleinhans, 2007). De gevolgen die gentrification heeft zijn relevant aangezien het invloed lijkt te hebben op de sociale cohesie in een wijk. Zo blijkt uit het onderzoek van Uitermark, et al. (2007) dat in Hoogvliet, Rotterdam dat gentrification de sociale cohesie ondermijnt. Er zijn aanwijzingen voor een kloof tussen de verschillende groepen die in de zelfde 'gentrifying' buurt (gaan) wonen.

Wat vooral erg interessant kan zijn is de invloed die de visie van de gemeente hier op heeft. Hoe gaat de gemeente om met gentrification? Is er een verschil tussen deze invloed bij het promoten van gentrification door de overheid en de invloed van gentrification als de overheid een meer passieve rol heeft? Aan de andere kant zal dan duidelijk worden hoe woningbouwcorporaties gentrification en de gevolgen ervan beïnvloeden als de gemeente zich minder in het proces mengt. Daarnaast zou onderzoek naar de invloed die gentrification heeft op de sociale cohesie kunnen helpen om nieuw beleid te ontwikkelen voor gemeentes omdat deze dan zien welke invloed hun ingrijpen (of het niet ingrijpen) heeft op de sociale cohesie in een wijk of buurt. Sociale cohesie in een wijk is voor gemeentes van belang aangezien dit de leefbaarheid in een wijk kan verbeteren.

Amsterdam en Rotterdam zijn steden die ten aanzien van gentrification verschillend omgaan met dit fenomeen. Rotterdam heeft een erg duidelijke visie als het gaat ten aanzien van gentrification:

“De stadswijken rond de binnenstad zijn veelal prima of zitten in de lift. De strategie voor deze wijken is gentrification te stimuleren en de juiste voorwaarden te scheppen voor opbloei van de creatieve economie.”

– (Gemeente Rotterdam, 2007: p. 137)

Daarentegen observeert Amsterdam in haar toekomstvisie dat een proces van gentrification zich voltrekt in Amsterdam Noord, zonder daar zelf invloed op uit te oefenen. De gemeente geeft aan bang te zijn dat er zonder bijsturing er een tweedeling ontstaat naar opleiding en inkomen in Amsterdam Noord (Gemeente Amsterdam Stadsdeel Noord, 2013: p. 28).

Door dit verschil in de perceptie die de twee steden hebben van gentrification en de manier waarop ze met het proces omgaan, zullen het dan ook twee interessante steden zijn om te vergelijken. Zo zal hieruit duidelijk moeten worden of het verschil in hoe een stad omgaat met gentrification leidt tot een andere invloed op de sociale cohesie.

§1.2 Casussen

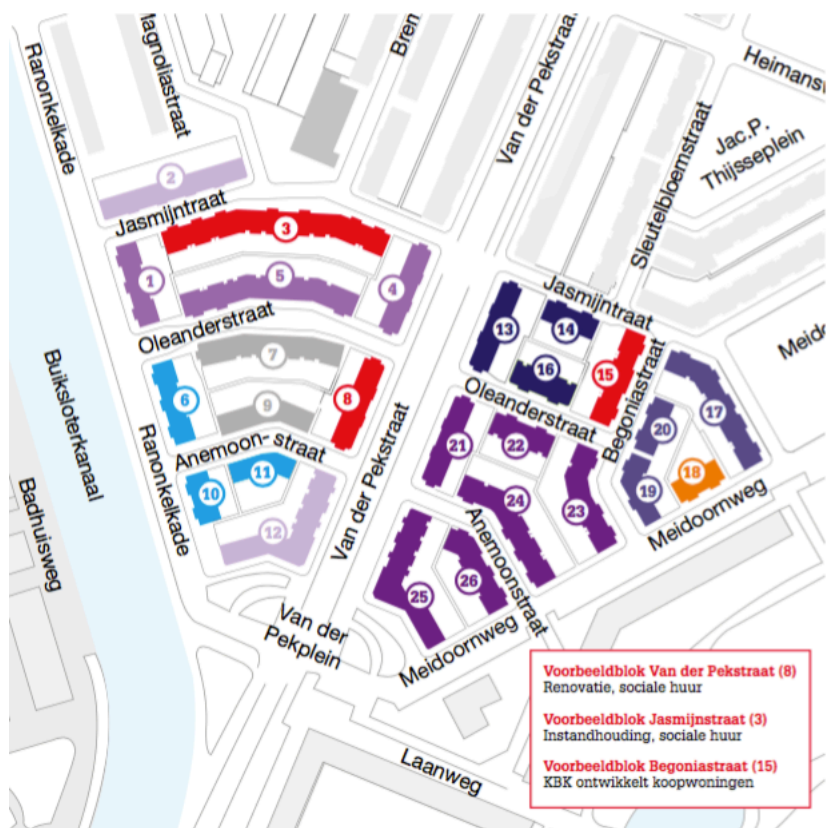
De casussen zijn de Van der Pekbuurt in Amsterdam, en Katendrecht in Rotterdam, Deze casussen zijn gekozen omdat er sprake is van een andere manier van gentrification en een verschil hoe de gemeente invloed op de wijk uitoefent.

Van der Pekbuurt

De Van der Pekbuurt is een buurt in stadsdeel Amsterdam-Noord die onder de wijk Volewijk valt. Op 1 januari 2014 telde deze buurt in totaal 4835 inwoners waarvan 2351 inwoners niet westerse allochtonen inwoners waren en 379 van deze inwoners 65-plusser zijn (OIS Amsterdam, 2014). De woningvoorraad telt in totaal 2406 huizen, waarvan 2138 sociale huur zijn en 7% van de woningvoorraad koopwoningen zijn. (OIS Amsterdam, 2014). Hier gaat onder leiding van woningbouwcorporatie Ymere echter verandering in komen zo is hun plan van aanpak te zien.

In figuur 1 is een deel van de Van der Pekbuurt (het onderzoeksgebied) te zien dat op het moment van schrijven wordt gerenoveerd, echter zullen deze huizen na oplevering niet allemaal sociale huurwoningen meer zijn. In blok nummers 6, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 19 en 20 zullen renovaties gedaan worden waarnaar de huizen verkocht zullen worden aan de marktpartij. Dit is ongeveer de

helft van de 362 woningen in het onderzoeksgebied (zie ook bijlage 1) (Ymere, 2015). Na het onderzoeksgebied zal de rest van de Van der Pekbuurt gerenoveerd worden.

Figuur 1. Plan van aanpak onderzoeksgebied Van der pekbuurt (Bron: Ymere)

Ymere is van plan om in het onderzoeksgebied van de Van der Pekbuurt 60% sociale huur te houden en 40% zal aan andere marktpartijen verkocht worden voor koop of huur. (Ymere, 2015).

In Gebiedsanalyse Noord, Oud Noord van de Gemeente Amsterdam (2015), komt naar voren dat bewoners van de Van der Pek buurt zich vaak onveilig voelen en overlast ervaren, daarnaast is er ook sprake van woninginbraken (Gemeente Amsterdam, 2015).

“Door de ontwikkeling van de Van der Pekstraat tot een levendige winkelstraat maakt Noord aansluiting met de stad. Door nieuwe horeca, een toename van ambachtelijke ondernemers en na herinrichting en verplaatsing van de markt, wordt de straat een verbinding tussen het ‘oude’ Mosveld en de stad en de nieuwbouw op Overhoeks. De fysieke ontwikkeling in de buurt is goed op gang gekomen en wordt voortgezet.”

– (Gebiedsanalyse Oud Noord, 2015 p: 6)

In de Van der Pekbuurt is naast de komst van een winkelstraat in de Van der Pekstraat, sprake van minder ingrijpende verbouwing (renovatie, deels samenvoegen). De gemeente Amsterdam is zich bewust van de trek die de creatieve klasse maakt naar Amsterdam-Noord:

“Noord biedt ook aantrekkelijke woonmilieus voor gezinnen waarin (één van) de ouders werken in de creatieve industrie en die graag wat groter willen gaan wonen. Dit wordt ondersteund door het feit dat de creatieve industrie al enige tijd in grote mate neerstrijkt in Noord en daarbinnen met name aan de Noordelijke IJ-oever.”

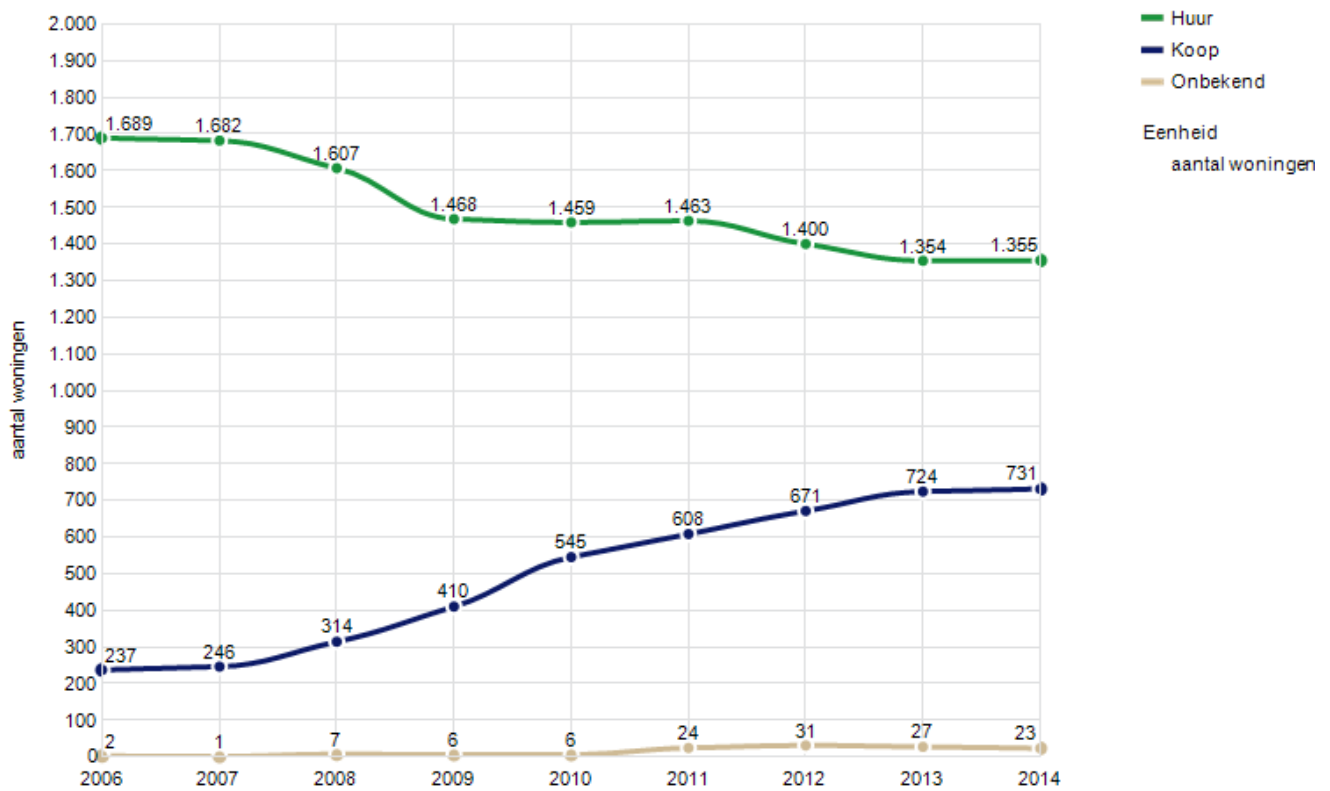
– (Woonvisie Amsterdam tot 2020, 2009 p: 115)

De intentie van de gemeente Amsterdam is dat andere gebieden in Noord mee kunnen liften op dit succes (Woonvisie Amsterdam tot 2020, 2009 p: 115). De gemeente Amsterdam lijkt zich dus bewust te zijn van het proces van gentrification dat zich voltrekt maar is niet bezig met het actief aantrekken van gentrification.

Wat naast de Van der Pekbuurt zichtbaar is, is dat er in de laatste jaren een gehele nieuwbouwwijk zich naast de buurt opgetrokken heeft en zich nog steeds aan het ontwikkelen is. Dit is Overhoeks, een buurt in Buiksloterham. Waar Volewijck (waar de Van der Pekbuurt zich in bevindt) een gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden van 23700 euro per jaar heeft, heeft Buiksloterham, waar Overhoeks zich in bevindt een gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden van 45400 euro (CBS/RIO, 2013). Het verschil in gemiddeld besteedbaar inkomen is in Buiksloterham bijna het dubbele van Volewijck die direct aan deze wijk grenst. De vraag is echter of de bewoners van de Van der Pekbuurt met deze mensen van Overhoeks in aanraking komen en of deze mensen invloed hebben op de sociale samenhang.

Katendrecht

Katendrecht is een wijk in Rotterdam onderdeel van het stadsdeel Feijenoord. Op 1 januari 2015 telde Katendrecht 4601 inwoners waarvan 47,3 procent autochtoon is. Dit ligt ongeveer 7% onder het gemiddelde van Rotterdam. De woningvoorraad van Katendrecht is 2.109 woningen waarvan het aantal huurwoningen 64,2% is (Rotterdam in cijfers, 2014). Dat is (zoals in figuur 2 te zien) een daling sinds 2006. Het aantal koopwoningen daarentegen is meer dan verdubbeld sinds 2006.

Figuur 2: Ontwikkeling huur – koop 2006-2014 (Bron: Gemeente Rotterdam)

In het bestemmingsplan van Katendrecht-zuid (2009) staat dan ook dat het woongebied van Katendrecht op dat moment voornamelijk goedkope huurwoningen bevat. En dat daar verandering in gebracht gaat worden:

“In het plangebied wordt ingezet op het realiseren van een woningaanbod voor een grote verscheidenheid in doelgroepen, zowel in leefstijlen als in de samenstelling van de huishoudens.”

– (Bestemmingsplan Katendrecht-zuid , 2009 p: 37)

Katendrecht is integraal aangepakt door de gemeente, woningcorporatie woonstad Rotterdam en ontwikkelaar Heijmans/ Properstok (Handelingsperspectief wijk Katendrecht, 2015)

“In 2000 bestond de woningvoorraad op Katendrecht louter uit ca 1.300 sociale woningen. In 2015 is de woningvoorraad gegroeid tot ca 2.100, met circa 800 koopwoningen. In de komende 10 jaar zal de woningvoorraad naar verwachting nog met enkele honderden woningen toenemen, met name in de koop- en dure huursector, tot ca 3.000 woningen.”

– (Handelingsperspectief wijk Katendrecht, 2015: p.)

Verschillen tussen de buurten

Beide buurten komen qua inwoneraantal en woningvoorraad erg bij elkaar in de buurt, daarnaast hebben ze een gemiddeld groter aandeel allochtone inwoners dan elders in hun stad. Ook waren beide wijken ooit Vogelaarwijken.

In de Van der Pekbuurt is te zien dat de huizen worden opgeknapt en samengevoegd. De woningbouwcorporatie zegt dat ze alle mensen met een sociale huurwoning binnen de wijk terug willen laten keren, maar ondertussen is er wel sprake van oplevering van een deel van deze woningen aan de marktpartij. Daarnaast is om de Van der Pekbuurt heen de laatste jaren veel veranderd door de bouw van de wijk Overhoeks bijvoorbeeld, waardoor er een hogere inkomensgroep naast de buurt is komen wonen.

In Katendrecht is daarentegen zichtbaar dat er actief nieuwbouw is gecreëerd met als doel om nieuwe (rijkere) bewoners aan te trekken. Een van de doelen van de gemeente Rotterdam in 2003 was stabiliteit aanbrengen in probleemwijken door middel van het aantrekken en vasthouden van zittende bewoners met een positieve uitstraling op de wijk en aantrekken van bewoners die bijdragen aan een proces van gentrification. (Gemeente Rotterdam, 2003 p: 30).

Aangezien er in de stadvisie voor 2030 van Gemeente Rotterdam (2007) duidelijk naar voren komt dat de gemeente gentrification wil stimuleren door middel van het aantrekken van de creatieve sector. In Rotterdam is dus sprake van het actief stimuleren van gentrification. Uitermark, et al. (2007) geven hier de volgende verklaring voor:

“Dutch case state actors and housing associations promote gentrification in areas that are currently least in demand.”

– (Uitermark, et al., 2007 p: 127)

Door het promoten van gentrification in Katendrecht kan de gemeente zorgen dat er meer mensen met een hoger inkomen heen trekken. Gentrification is daarom een middel dat overheidsinstuties en hun partners gebruiken om de middenklasse naar minder aantrekkelijke gebieden te lokken met als doel de wijk netter en aantrekkelijker te maken en deze te controleren (Uitermark, et al., 2007 p: 127). De gebiedsontwikkeling op Katendrecht is door de gemeente Rotterdam integraal gedaan in samenwerking met projectontwikkelaars en woningcorporaties.

In Amsterdam is er iets anders aan de hand, de gemeente bemoeit zich niet actief met het aantrekken van bepaalde groepen. In de toekomstvisie van Amsterdam-Noord voor 2030 wordt echter één keer het woord gentrification genoemd. Dit woord heeft echter een zorgwekkende betekenis aangezien het wordt gevolgd door de beredenering dat dit proces in Amsterdam-Noord zorgt voor een tweedeling in opleiding en inkomen. Er wordt ook gesteld dat er zonder ingrijpen verdringing plaats gaat vinden van de oorspronkelijke bewoners door nieuwe hoogopgeleide kapitaalkrachtige bewoners (Gemeente Amsterdam, 2013 p: 28).

Het is wel zo in Amsterdam dat de woningcorporatie Ymere huizen aan het renoveren is, waardoor de prijs ook omhoog gaat. Echter is het niet zo dat het als instrument wordt gebruikt om een gebied aantrekkelijker te maken omdat mensen er normaal niet zouden willen wonen. Het lijkt alsof de gentrification in Amsterdam zich voltrekt terwijl de gemeente aan de zijlijn staat, aangezien mensen zelf opzoek gaan naar goedkope plekken om te wonen met een goede locatie.

In Rotterdam wordt duidelijk dat moeite gedaan moet worden om dit proces van herstructurering op gang te brengen zodat er een andere inkomensgroep naar de wijk wordt getrokken. In Rotterdam zou gesproken kunnen worden van state-led gentrification, waar in Amsterdam gesproken zou kunnen worden van een meer markt gestuurde vorm van gentrification

§1.3 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek zal zijn om te kijken of er verschil te zien is in de sociale cohesie bij een actief gestimuleerde manier van gentrification en een meer marktgedreven vorm van gentrification. Hierbij zal de Van der Pekbuurt in Amsterdam als markt gedreven gezien worden en Katendrecht in Rotterdam worden beschouwd als actief gestimuleerd door de gemeente. Deze twee casussen zullen vergeleken worden door te kijken naar de sociale cohesie in de buurt.

Het actieve beleid met betrekking tot gentrification in Rotterdam en het meer passieve beleid van Amsterdam zullen in dit onderzoek met elkaar worden vergeleken. Er zal gekeken worden naar de invloed die gentrification heeft op de sociale cohesie in de wijk.

Aan de hand van dit onderzoek zullen uitspraken worden gedaan over wat voor een impact het wel of niet sturen van gentrification heeft op de sociale cohesie in de gentrificerende wijk.

Het onderzoek zal dus een theorie ontwikkelende casestudy worden waarbij onderzocht wordt wat precies de verschillen zijn in de manier waarop gentrification zich manifesteert in de twee steden en hoe dit de sociale cohesie beïnvloedt.

§1.4 Vraagstelling

Door het onderzoeken van het verschil in gentrification en het verschil in de sociale cohesie tussen de Van der Pek buurt en Katendrecht wordt logischerwijs de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Waarom is er wel of geen verschil in de ontwikkeling van sociale cohesie in Katendrecht (Rotterdam), waar gentrification door de overheid wordt gestimuleerd, en de Van der Pekbuurt (Amsterdam), waar natuurlijke marktvaart de gentrification drijft?

Om een compleet antwoord te kunnen formuleren op deze hoofdvraag zijn er verschillende deelvragen als ondersteuning nodig. Deze luiden als volgt:

- 1) Ervaren de oorspronkelijke bewoners van Katendrecht een verandering in de sociale cohesie na de ingrepen?*
- 2) Ervaren de oorspronkelijke bewoners van de Van der Pekbuurt een verandering in de sociale cohesie na de ingrepen?*

§2. Theorie

§2.1 Theoretisch kader

In het theoretisch kader zullen de begrippen die belangrijk zijn voor het toetsen van de onderzoeksvraag uitgewerkt worden en zullen verschillende definities tegen elkaar afgezet worden. Zo zullen er begrippen ontstaan die in dit onderzoek gehanteerd zullen worden.

§2.1.1 Gentrification

Gentrification wordt op veel verschillende manieren gedefinieerd, begrepen, en verklaard. Het is daarom van belang om de verschillende theorieën met elkaar te vergelijken en tegen elkaar af te zetten om tot een definitie of definities te komen die in het onderzoek gebruikt kunnen worden.

“Gentrification – The transformation of a working-class or vacant area of the central city into the middle-class residential and/or commercial use –”

– (Lees, Slater, & Wyly, 2007: p. xv).

Zoals gentrification hierboven gedefinieerd wordt in het gelijknamige boek is kortgezegd de werking van gentrification in de meest brede zin van het woord. De auteurs proberen in deze definitie objectief het proces te beschrijven zonder er een interpretatie aan te koppelen.

Dit heeft te maken met de verschillende interpretaties die aan de term gegeven worden en verschillende waarden die aan de term geacht worden, aangezien gentrification voor verschillende sociale groepen op een andere manier kan uitpakken. Zo vraagt Smith (1996) zich af of gentrification een vies woord genoemd kan worden. Hij stelt dat het inderdaad een vies woord is aangezien mensen er arm door zijn geworden of hun huis door zijn verloren, daarom zal het volgens hem ook een vies woord moeten blijven (Smith, 1996: p. 32).

Volgens Lees et al. (2007: p. xxi) is gentrification aan het muteren, waardoor er verschillende typen van gentrification ontstaan, zoals rural gentrification, new-build gentrification en super-gentrification. In dit onderzoek zal dit belangrijk zijn omdat er gekeken wordt naar de verschillen tussen de gentrification in de Van der Pek buurt en Katendrecht.

In de literatuur is 'displacement' een van de grootste en belangrijkste gevolgen van gentrification. In de casussen die onderzocht zullen worden zal hier weinig sprake van zijn; aangezien in Nederland huurbescherming geldt. Bewoners van een sociale huurwoning kunnen niet zomaar uit hun huis gezet worden en de huur kan niet ineens drastisch stijgen.

Daarnaast zal hier ook weinig sprake van zijn in de twee wijken die in deze thesis onderzocht zullen worden aangezien er in de Van der Pekbuurt aan de huurders na de renovatie de mogelijkheid geboden wordt om terug te komen in een zelfde soort huis met het bestaande huurcontract (Ymere, 2011). In Katendrecht is er daarnaast veel sprake van nieuwe woningbouw. Waardoor er in beide gevallen geen sprake is van wegdrukking van bestaande bewoners ofwel displacement.

§2.1.2 Indirect displacement

Gentrification zal in deze casussen wel kunnen leiden tot indirecte druk van displacement, wat inhoudt dat verschillende aspecten van de buurt door gentrification veranderen. Zo geeft Davidson (2008) drie soorten van indirect displacement, dit zijn *indirect economic displacement*, *community displacement* en *neighbourhood resource displacement*.

Indirect economic displacement heeft te maken met een langzame maar vaste stijging in huizenprijzen door gentrification, dit is niet het zelfde een plotselinge stijging in prijs zoals bij direct displacement (Davidson, 2008: p. 2390). Op langer termijn kan dit leiden tot het onbetaalbaar worden van huizen in de buurt voor oorspronkelijke bewoners waardoor ze toch weg moeten, of dat vrienden of familie niet meer in de zelfde buurt kunnen wonen. Het kan uiteindelijk dus gevolgen hebben voor plaats gebonden sociale netwerken (Davidson, 2008: p. 2391).

Community displacement gaat over het komen van een nieuwe groep (gentrifiers) in de buurt, die de lokale identiteit beïnvloedt en zich met de lokale politiek gaan bemoeien waardoor eerdere bewoners zich machteloos voelen en hun gevoel van behoren tot een buurt of wijk verliezen (Davidson, 2008: p. 2391). Dit kan uiteindelijk leiden tot (een gevoel van) displacement voor de oorspronkelijke bewoners.

Neighbourhood resource displacement wordt door Davidson (2008) als volgt omschreven:

“Neighbourhood resource displacement involves the changing orientation of neighbourhood services and the increasing ‘out-of-placeness’ of existing residents. It recognises that, as a neighbourhood transitions, not only does the neighbourhood social balance change, but also local shops and services change and meeting-places disappear. The places by which people once defined their neighbourhood become spaces with which they no longer associate.”

– (Davidson, 2008: p. 2392)

Het laatste aspect van indirect displacement gaat dus over dat met het veranderen van de sociale verhoudingen, de faciliteiten mee veranderen. Waardoor de bestaande bewoners zich op den duur niet meer kunnen identificeren met het winkel aanbod en de services die er in de buurt zijn gekomen.

Productie

§2.1.3 Rent gap

De rent gap is het verschil in prijs tussen de potentiële huur (als deze optimaal zou worden benut) van de grond en de prijs van de gekapitaliseerde gehuurde grond (de werkelijke hoeveelheid huur zoals het land nu gebruikt wordt) (Diappi & Bolchi, 2006). Dit prijsverschil kan verklaren waarom er gentrification plaatsvindt. Als vastgoed net gebouwd is, is de gekapitaliseerde prijs en de potentiële prijs hetzelfde. Echter zal over de tijd de kwaliteit van het vastgoed achteruitgaan of kan het verouderd raken waardoor de gekapitaliseerde prijs daalt. Ondertussen blijft de potentiële prijs stijgen door het toenemende aantal investeringen in de stad (Diappi & Bolchi, 2006: p. 8)

“An increasing gap between the potential rent and capitalised rent is thus created, making it worthwhile to rehabilitate buildings through the injection of new capital.”

– (Diappi & Bolchi, 2006: p. 8)

In kapitalistische grondmarkten is het doel van de consument om een winstgevend rendement te krijgen over een financiële investering (Lees, Slater, & Wylie, 2007: p. 55). Dit verklaart waarom het winstgevend kan zijn om ouder vastgoed te vernieuwen en hoe dit ten grondslag ligt een proces als gentrification.

Consumptie

§2.1.4 Ley's post industrial middle class

Vanaf de consumptie kant bekeken is er in de postindustriële samenleving meer belang voor consumptiefactoren en smaak. Daarnaast is er vooral een andere kijk op de stad door de groeiende middenklasse. Deze belangrijke factoren kunnen niet worden uitgelegd door simpelweg de werking van de huizenmarkt (Lees, Slater, & Wyly, 2007: p. 92). Zo zegt Lees, Slater, & Wyly (2007) over Ley:

"a new middle class professionals (what he calls a 'cultural new class') were an expanding cohort with 'a vocation to enhance the quality of life in pursuits that are not simply economic' (1996:15)"

– (Lees, Slater, & Wyly, 2007)

Er komt volgens voorstanders van de consumptie benadering van gentrification dus veel meer bij kijken dan alleen de uitleg van de marktwerking in een stad.

§2.1.5 Richard Florida's creative class

Richard Florida geeft een theorie over het ontstaan van gentrification. Hierin wordt gesteld dat creatieve mensen een drijfveer zijn voor economische groei, deze mensen zoeken plekken op die innovatief, divers en tolerant zijn (Florida, 2005: p.34). De 'creative class' zoals Florida het noemt, zou zich niet willen vestigen om traditionele redenen zoals winkelcentra en entertainment. Waar de 'creative class' (ook wel bobos- 'bourgeois bohemians') zich daarentegen wel tot aangetrokken voelt is diversiteit en de mogelijkheid om als creatief erkend te worden (Florida, 2005: p. 36)

De creatieve klasse wil anders dan traditionele middenklasse (die liever in buitenwijken wonen) de werkethiek van de middenklasse met een Boheemse levensstijl combineren (Lees, Slater, & Wyly, 2007: p. xx). Hierdoor zullen deze op zoek gaan naar nieuwe plekken binnen de stad om zich te vestigen. Deze creatieve klasse zal er op haar beurt weer voor zorgen dat de middenklasse met andere inkomens naar deze nieuwe plek getrokken zal worden.

State-led gentrification

Als naar de definitie van gentrification gekeken wordt dan blijkt dat er mensen met een andere sociaal economische status op een plek komen wonen waar eerst mensen met een lagere sociaal economische status woonden. Volgens Uitermark, et al. (2007) is dit precies wat overheden vaak in hun beleid doorvoeren:

“It becomes clear that many urban policies are attempts to promote gentrification by encouraging middle-class households to move into working-class neighbourhoods.”

– (Uitermark et al., 2007: p. 126)

In Nederland wordt dit proces -wat gezien kan worden als gentrification- *herstructureren* genoemd en wordt dit vaak toegepast op benadeelde wijken (Uitermark et al., 2007: p. 125). Dit proces lijkt zich te voltrekken in Katendrecht in Rotterdam.

§2.1.6 Sociale cohesie

Sociale cohesie wordt door Back (1951) kort beschreven als:

“cohesiveness is the attraction of membership in a group for its members.”

– (Back, 1951: p. 9)

Dit betekent dat sociale cohesie betrekking heeft op het deel uitmaken van een groep, het is de kracht die bepaalt of leden in een groep in die bepaalde groep blijven. Zo legt Friedkin (2004) uit wanneer groepen sociale cohesie vertonen:

“Groups are cohesive when group-level conditions are producing positive membership attitudes and behaviors and when group members' interpersonal interactions are operating to maintain these group level conditions. Thus, cohesive groups are self-maintaining with respect to the production of strong membership attractions and attachments.”

– (Friedkin, 2004: p. 410)

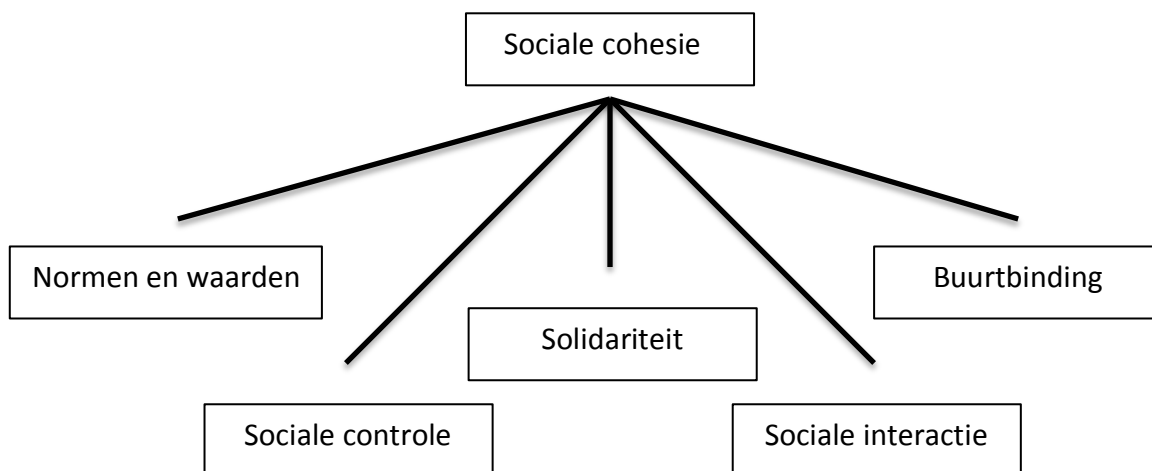
Wat hieruit blijkt is dat sociale cohesie dus gaat over hoe een bepaalde groep mensen samenhang vertoont en hoe personen zich in die groep gedragen om deze samenhang te bewerkstelligen.

Zo vraagt Forrest (2001) zich af wat bijdraagt aan een samenhangende gemeenschap en hij stelt dat sociale cohesie de noodzaak van een gemeenschappelijk besef van moraliteit en het

gemeenschappelijke doel kan benadrukken. Dit gemeenschappelijke besef of doel kunnen bijvoorbeeld interactie binnen een community of familie zijn, maar dit kan ook te maken hebben met het gevoel van verbondenheid aan een plaats (Forrest, 2001 p. 2128).

Uit het artikel van Forrest & Kearns (2001) blijkt daarnaast dat de buurt een belangrijke factor voor sociale identiteit is aangezien mensen in deze omgeving interactie hebben en socializen (Forrest, 2001: p. 2130).

In Kearns & Forrest (2000) worden 5 dimensies van sociale cohesie uiteengezet. Dit zijn: *“common values and a civic culture, social order and social control, social solidarity and reductions in wealth disparities, social networks and social capital, and territorial belonging and identity”* (Kearns & Forrest, 2000: p. 996). In het proefschrift van Van Marissing (2008), is er een vertaalslag gemaakt van deze begrippen naar nederlandse begrippen, deze luiden als volgt; *“(1) normen en waarden; (2) sociale controle; (3) solidariteit; (4) sociale interactie; en (5) buurtbinding.”* (Van Marissing, 2008: p. 43). Deze begrippen zullen als dimensies worden beschouwd in de interviewgide en in de codering over sociale cohesie.

Figuur 3: Dimensies van sociale cohesie (Naar Van Marissing, 2008)

§2.1.7 Dimensies van sociale cohesie

De dimensies van sociale cohesie zijn begrippen die elkaar kunnen overlappen, maar als er in hoge mate sprake is van één dimensie, betekent dit niet dat een andere dimensie automatisch ook in hoge mate aanwezig is (Van Marissing, 2008: p. 43). Hieronder zullen de dimensies uitgelegd worden op de manier hoe ze in de interviewgide gebruikt zullen worden.

Normen en waarden

De dimensie normen en waarden gaat over hoe bewoners van een buurt denken over gewenst en ongewenst gedrag en over hoe bewoners in het dagelijkse leven met elkaar om gaan (Van Marissing, 2008: p. 43). Hierbij zou er gesproken kunnen worden van ongeschreven regels die gewenst gedrag voorschrijven en ongewenst gedrag tegengaan, als er in een buurt een vanzelfsprekende overeenstemming bestaat over deze normen en waarden dan zullen er zich weinig problemen voordoen in die buurt (Van Marissing, 2008: p. 43). Door het samenwonen van verschillende bevolkingsgroepen in een buurt zullen er ook verschillende normen en waarden bestaan in een wijk. Dit kan leiden tot conflicten wat een minder sterke sociale cohesie tot gevolg kan hebben (Van Marissing, 2008: p. 44).

Sociale controle

Sociale controle heeft veel te maken met normen en waarden die mensen in een wijk hebben. Het verschil is echter dat sociale controle over de daadwerkelijke actie gaat die bewoners ondernemen om in de gaten te houden of andere bewoners zich houden aan de normen en waarden (Van Marissing, 2008: p. 44). Dit kan zeer bewust zijn, zoals surveillance, maar dit kunnen ook minder bewuste handelingen zijn, zoals een bewoner die naar buiten kijkt en iemand ziet rondhangen die niet in de buurt hoort (Van Marissing, 2008: p. 45).

Solidariteit

Solidariteit wordt volgens Van Marissing (2008: p. 45), gezien als iets wat een bewoner voor iemand anders kan doen, zonder daar iets terug voor te verwachten. Dit kan fysieke hulp zijn maar ook materiële hulp, zoals geld of goederen uitlenen (Van Marissing, 2008: p. 45).

Sociale interactie

Het vertrouwen, begrip en respect die bewoners hebben (of het ontbreken hiervan) is afhankelijk van onderlinge contacten die bewoners hebben, oftewel hun sociale interactie (Van Marissing, 2008: p. 46). Deze interactie hangt af van sociale contacten (interactie tussen twee individuen) en van een sociaal netwerk (interacties tussen meerdere personen/ verenigingen, gemeenschappen) (Van Marissing, 2008: p. 46). Een goede sociale interactie zal leiden tot sterkere sociale cohesie.

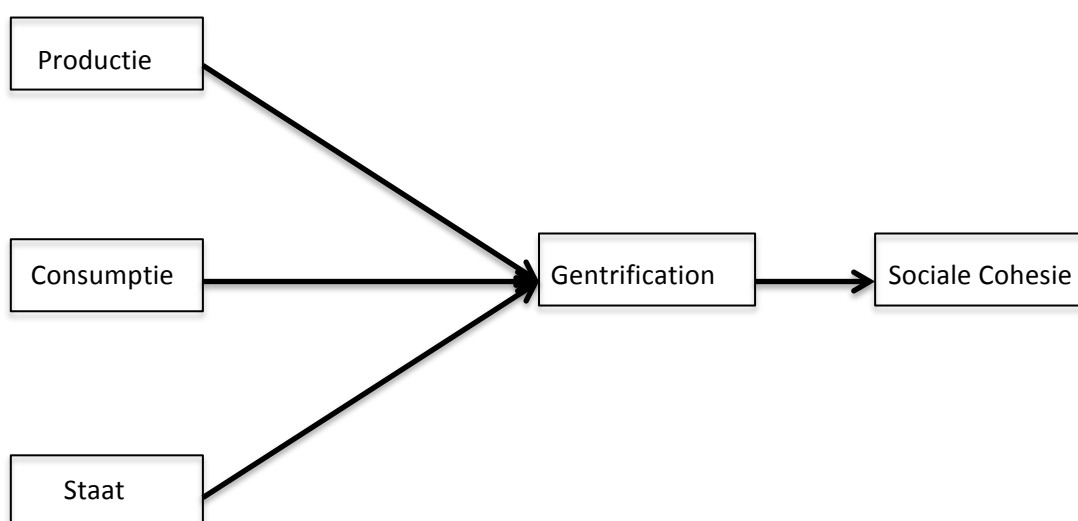
Buurtbinding

Buurtbinding gaat over de mate waarin bewoners zich verbonden voelen met de buurt (Van Marissing, 2008: p. 48). Hierbij is het ook van belang of de bewoners zich met andere buurtbewoners verbonden voelen aangezien ze samen de buurt 'maken'. Het is echter niet zo dat het hebben van veel sociale contacten in een buurt de binding met de buurt versterkt (Van Marissing, 2008: p. 48). Het gaat om het gevoel ergens bij te horen maar ook om de fysieke verbondenheid met de buurt (Van Marissing, 2008: p. 48).

§2.2 Conceptueel model

Het conceptueel model gaat over het proces of de actor dat verantwoordelijk is voor gentrification en de invloed daarvan op de sociale cohesie. In het eerste gedeelte worden namelijk de drie verschillende oorzaken van gentrification afgebeeld. Deze zijn alle drie verbonden met het begrip gentrification aangezien ze invloed uitoefenen op het proces. Als laatste is er een relatie aangegeven tussen gentrification en sociale cohesie. Aangezien er in het onderzoek wordt gekeken of er verschil is in hoe de gentrification wordt beïnvloed en wat de uitkomst daarvan is op de sociale cohesie.

Aan het einde van het onderzoek zal blijken of het conceptueel model moet worden aangevuld met informatie die verkregen is door middel van het onderzoek.

Figuur 4: Conceptueel model gentrification en sociale cohesie

§3. Methodologie

§3.1 Onderzoeksstrategieën

Door twee verschillende wijken in twee verschillende steden (die beide een andere manier van gentrification ondergaan) met elkaar te gaan vergelijken, is het de bedoeling dat er duidelijkheid komt over of er verschil is in de invloed die gentrification heeft op de sociale cohesie. Zo kan er gezien worden of het wel of niet actief stimuleren van gentrification invloed heeft op de sociale cohesie. De manier van onderzoek doen zal daarom ook als casestudy gezien worden. Verschuren en Doorewaard (2007) zeggen het volgende over een casestudy:

“Door een gedetailleerde waarneming op locatie, het voeren van gesprekken in combinatie met het bestuderen van allerlei documenten, krijgt u een diepgaand inzicht in de wijze waarop bepaalde processen zich in de praktijk voltrekken en waarom ze zich zo en niet anders afspelen.”

– (Verschuren & Doorewaard, 2007: p. 163)

Dit is van toepassing op dit onderzoek aangezien er een diepgaand inzicht verkregen zal worden in de processen die zich voltrekken in de twee buurten. Daarnaast zullen gevoelens en ervaringen belangrijk zijn aangezien deze kunnen wijzen op sociale cohesie, hiervoor zal diepte onderzoek nodig zijn. Er zal op een kwalitatieve manier data worden verzameld in de vorm van interviews. Daarnaast zijn beleidsdocumenten nodig zijn ter ondersteuning van informatie over de ingrepen die gedaan worden en welke rol de gemeente en woningbouwcorporatie daar in spelen.

Het onderzoek is theoriegericht en is heeft dan ook als doel om theorie te ontwikkelen. Dit is nodig als er hiaten zijn in de theorievorming (Verschuren & Doorewaard, 2007: p. 43). Uiteindelijk zal nieuwe theorie zich vormen uit dit onderzoek en zal duidelijk worden hoe een bepaalde vorm van gentrification invloed heeft op de sociale cohesie. Echter kan de gevormde theorie niet gegeneraliseerd worden en zal het -door het kwalitatieve karakter- locatie specifiek blijven.

§3.2 Onderzoeksmateriaal en verwerking

De onderzoeksobjecten voor deze studie zullen de uitingen van overtuigingen, meningen, ervaringen, gevoelens en belevingen van personen die in deze wijken wonen zijn; de discours van deze inwoners. De media naar deze onderzoeksobjecten zullen bewoners van de wijk Katendrecht en de Van der Pekbuurt zijn.

“De techniek van ondervraging is in het kader van een onderzoek te omschrijven als een door de vraagstelling en operationalisering van de kernbegrippen daarin gestuurde activiteit, waarbij u door het aanbieden van stimuli - meestal vragen of uitspraken in een vragenlijst - probeert bij van tevoren zorgvuldig gekozen personen de gewenste informatie te krijgen.”

– (Verschuren en Doorewaard, 2007: p. 231)

Het ondervragen van de respondenten zal dan ook aan de hand van dimensies van sociale cohesie gebeuren. Voor deze respondenten is een vragenlijst (zie bijlage 2 en 3) opgesteld met verschillende dimensies van sociale cohesie waaruit zal blijken hoe de respondent de sociale cohesie ervaart.

Zoals hierboven aangegeven is het volgens Verschuren en Doorewaard (2007) dus ook belangrijk dat de respondenten zorgvuldig gekozen zijn. In elke buurt zijn drie bewoners geïnterviewd. In Katendrecht was het belangrijk dat de bewoners al 15 jaar of langer in de buurt wonen aangezien dit betekent dat ze het proces van gentrification meegemaakt hebben en een beeld kunnen schetsen van hoe de sociale cohesie voor en na de ingrepen in de buurt was.

In de Van der Pekbuurt is een vereiste van 15 jaar een minder belangrijke eis. Aangezien de woningen in de Van der Pekbuurt pas sinds kort gerenoveerd worden en het vernieuwen van de Van der Pekstraat en de markt pas 3 à 4 jaar geleden is gebeurd. Aan de hand van deze criteria is dan ook gezocht naar respondenten.

De inwoners van beide wijken zijn op verschillende manieren verkregen, twee door middel van Facebook, waarbij deze reageerden op een oproep voor respondenten. Twee andere respondenten zijn verkregen door ze op straat aan te spreken en vragen of ze wat over de buurt willen vertellen. Een groep bejaarde vrouwen zat in het buurthuis waardoor ze in een soort groepsinterview de vragen wilden beantwoorden. De laatste respondent is verkregen via de gebiedsmakelaar van de Van der Pekbuurt.

De transcripten van de interviews zullen als eerst open gecodeerd worden met Atlas Ti, dit betekent dat de inhoud van de transcripten in het analyse hoofdstuk wordt samengevat. Volgens Verschuren en Doorewaard (2007: p. 196) zal met betrekking tot open coderen eerst moeten worden verkend en zal de betekenis nog zo open mogelijk gehouden moeten worden. Er zal van elke respondent een samenvatting van het interview gegeven worden om zo een goed beeld te schetsen van hoe de mensen over de wijk denken. Bij de meeste interviews is de eerste vraag dan ook of de respondent kan beschrijven wat er de laatste tijd veranderd is in de wijk en wat ze verwachten dat er wellicht nog zal veranderen.

Daarna zal met Atlas Ti gecodeerd worden op basis van wat de respondenten zeggen over de dimensies van sociale cohesie en of deze veranderd zijn sinds ze er wonen. Vanuit deze dimensies zal per interview gekeken kunnen worden hoe de sociale cohesie voor de respondent er uit ziet en of deze veranderd is. Er zal direct en indirect gevraagd worden naar de dimensies van sociale cohesie. Vanuit de codes zal met Atlas Ti een netwerk gemaakt worden waaruit hun gevoelens en meningen blijken over de dimensies van sociale cohesie. Uiteindelijk zal hierdoor duidelijk worden hoe de respondenten de sociale cohesie ervaren en of ze het anders ervaren dan vroeger.

Ook zijn expertinterviews van belang, aangezien deze zouden kunnen helpen om inzicht te verschaffen in redenen achter het wel of niet actief stimuleren van gentrification. Experts kunnen ook duidelijk maken welke impact gentrification op de wijk heeft gehad of gaat hebben. Ze kunnen definiëren hoe gentrification zich manifesteert in een bepaalde wijk of stad. Hiervoor is ook literatuur gebruikt in de vorm van documenten, zoals beleidsplannen en visies. Deze kunnen belangrijk zijn aangezien deze te maken hebben met hoe de gemeente gentrification beïnvloedt en zegt te beïnvloeden.

§4. Onderzoekresultaten

In dit hoofdstuk zal van elke respondent een korte profielschets en samenvatting van het interview gegeven worden.

§4.1 Respondenten Katendrecht

§4.1.1 Respondent 1 Katendrecht

De eerste respondent in Katendrecht was een gepensioneerde vrouw die op weg was om haar boodschappen te doen. Ze stopte maar al te graag voor een praatje, in totaal heeft ze 20 jaar in de wijk heeft gewoond. Ze woonde er eerst 7 jaar, is toen 5 jaar buiten de wijk gaan wonen en is daarna teruggekeerd. Ze woont in momenteel in een 55+ flat.

De vrouw geeft aan dat er veel veranderd is, de mensen zijn meer op zichzelf en het gemeenschapsgevoel is een stuk minder geworden. Daarnaast heeft ze het gevoel dat er een tweedeling is ontstaan tussen de Kapenezen (de mensen die oorspronkelijk uit Katendrecht komen) en de nieuwere bewoners. Ze zegt dat ze anders denkt over wat goed is voor de wijk dan nieuwere bewoners en dat ze de normen en waarden dan ook niet met hun deelt.

Daarnaast geeft ze aan mensen uit de buurt te helpen en andersom gebeurt dit ook, echter zijn dit wel oudere bewoners en geeft ze aan dat de nieuwe bewoners een clubje apart zijn. Ze heeft wel contact met nieuwere bewoners maar geeft aan dat niet iedereen terug groet of reageert als ze met hen gaat praten. Vroeger vond ze het veel gezelliger, ondanks dat er veel prostitutie was. Ze geeft aan dat ze vroeger als meisje niet op Katendrecht mocht komen door de prostitutie, zelf geeft ze aan dat het pas mis ging toen het (zoals ze het zelf noemde) 'heroïnehoertjes' werden. Ze zegt dat ze vroeger veilig op straat kon lopen, daarna kwam een gevaarlijkere tijd en meer inbraak.

De vrouw gaat alleen om met bewoners van Katendrecht die er al langer wonen, ze zegt ook dat ze zich met hen verbonden voelt. Ze geeft aan dat er een tweedeling ontstaat omdat de nieuwere bewoners geen tijd hebben omdat die veel werken. De nieuwere faciliteiten zijn daarnaast niet betaalbaar voor de Kapenees. De wijk is volgens haar groter geworden, maar niet prettiger.

§4.1.2 Respondent 2 Katendrecht

De tweede respondent uit Katendrecht reageerde op een bericht in de Facebook groep van: 'De Kaap Rotterdam' en wilde wel wat vertellen over de wijk en de veranderingen door de tijd heen. Ze is geboren op Katendrecht en woont daar al haar hele leven. Ze heeft twee kinderen (waarvan de oudste 17 en de jongste bijna 2) ze is lerares op een basisschool in Katendrecht. Ze woont er nu nog steeds om meerdere redenen. Deze zijn; gewenning, haar werk en haar ouders die ouder worden en ook op Katendrecht wonen.

Er is volgens haar veel veranderd, veel winkels zijn weggetrokken, er zijn nu wel winkels in de Fenixloods maar die zijn veel duurder en trekken een apartere soort publiek aan. Ze geeft aan dat de buurt mooier is geworden, maar wel minder gezellig. Vroeger was het meer ons kent ons. Ze durft niet te zeggen dat vroeger alles beter was, maar sommige dingen mist ze wel zoals bruine cafés, bingo's en clubhuizen. Alles wat er nu is kost geld, en niet elke inwoner van Katendrecht kan dat betalen. Ook het imago van zeelieden en hoerenbuurt dat Katendrecht vroeger had, daar had ze vroeger geen last van. Het hoorde er gewoon bij. Ze is van mening dat de faciliteiten zich nu allemaal richten op één doelgroep. Alle winkels (sigarenboeren, frietzaken, groenteboeren) die er voorheen zaten zijn allemaal weg, dus de faciliteiten voor de gemiddelde bewoner zijn verdwenen. Vroeger was er een grotere mix aan nationaliteiten en dat beviel haar beter. Ze zegt dat de wijk witter, lichter is geworden.

Ze merkt verschil in contact met nieuwere en oudere bewoners. Ze geeft aan dat er een scheiding is tussen de twee groepen is omdat ze er niet mee in contact komt, tenzij er een duidelijke connectie is zoals dat mensen haar kennen als lerares. Ze geeft aan dat de ene groep haar meer trekt dan het andere en ze noemt de andere groep mensen: 'bakfiets mensen'. Daarnaast vindt ze wel dat ze open moet staan voor contact met de nieuwere bewoners omdat het met afstandelijkheid er niet gezelliger op wordt. Als mensen elkaar helpen is het wel vaak het groepje oud Katendrecht, ze voelt een soort saamhorigheid met deze mensen.

Een aantal jaren geleden was het onveiliger in de wijk, ze heeft dat zelf alleen niet echt zo ervaren. Ze zegt dat er hangjongeren waren, mensen werden lastiggevalen of beroofd. Maar ze zegt dat dit soort dingen overal gebeuren, zelfs in het meest kakkerige dorp.

§4.1.3 Respondent(en) 3 Katendrecht

Dit interview liep uit op een groepsinterview. In het buurthuis in Katendrecht kwamen 7 bejaarde dames bij elkaar om 's middags warm te eten. Ze waren allemaal verbonden met de wijk maar drie van de vrouwen woonden er het langste en één vrouw was er zelfs geboren. Ze waren bereid om de vragen gezamenlijk te beantwoorden voordat het eten opgescheept zou worden. Het interview is gericht op de vrouw die er geboren is, daarnaast mengde de andere vrouwen zich ook in het gesprek en gaven zij ook antwoord.

Ze geven aan dat ze tegen iedereen in de buurt wel goeiedag zeggen, van de meeste mensen krijgen ze dan ook wel gedag terug. Één van de vrouwen zegt dat ze geen contact heeft met die nieuwe bewoners omdat ze altijd bezig zijn, ze gaan 's morgens naar hun werk en komen 's avonds pas weer naar Katendrecht. Ze geven aan vooral contact te hebben met hun eigen leeftijdsgroep, ook omdat een aantal van de vrouwen in de 55+ flat op Katendrecht wonen.

Ze geven aan dat bijna alle cafés weggetrokken zijn en dat ze geen gebruik maken van de nieuwere restaurants en winkels (rond het Deliplein) omdat het te duur is en voor de gewone bevolking niet te betalen is.

Ze voelen zich erg verbonden met de buurt, ze zijn alleen met het nieuwbouwgedeelte onbekend, vroeger wisten ze van iedereen waar ze woonden. Ze zagen het meer als een gemeenschap vroeger, nu is het gesegregeerd en zeggen ze dat ze de normen en waarden niet meer delen met de mensen in de wijk. Ze geven aan hun eigen burens niet meer te kennen en dat ze het liever zoals vroeger zouden zien, dat ze suiker konden lenen bij de burens.

§4.2 Respondenten Van der Pekbuurt

§4.2.1 Respondent 1 Van der Pekbuurt

De eerste respondent in de Van der Pekbuurt heeft gereageerd op een Facebook bericht van 'Amsterdam-Noord'. Hij is 22 jaar oud en woont al sinds zijn geboorte in de Van der Pekbuurt. Hij woont daar bij zijn ouders en werkt bij Karwei in Amsterdam Noord. Hij is erg te spreken over alle veranderingen die Amsterdam Noord en de Van der Pekbuurt momenteel ondergaan.

Hij geeft gelijk aan dat sinds 4 à 5 jaar, sinds de buurt is opgeknapt er veel veranderd is, er zijn minder hangjongeren en door de vernieuwing van de Van der Pekstraat is er meer saamhorigheid. Dit komt omdat het vroeger een soort racebaan was en er nu drie dagen per week een markt staat. Hij heeft het gevoel dat de buurt in bloei is. Hij spreekt over bijna elk aspect met vernieuwing in en om de wijk wel positief. Het enige is, dat door de winkels die in de Van der Pekstraat zitten er onderwoningen moesten verdwijnen. Dit ziet hij als iets negatiefs, aangezien er in de buurt en in Amsterdam woningnood is. Hij maakt dan ook geen gebruik van deze winkels.

Hij geeft wel aan zich verbonden te voelen en wijt dat vooral aan de vernieuwing van de straat waardoor hij meer met mensen in contact komt. Hij zegt zelfs dat de straat nu meer een plein is geworden. Over de renovatie van de huizen is hij ook te spreken, hij zou liever meer betalen voor een degelijker huis.

Daarnaast geeft hij aan dat hij met elke bewoner in de wijk wel contact heeft, van elke cultuur. Hij verwacht daarnaast dat met het renoveren een ander soort mensen de wijk in komen, meer blanke mensen. Hij zegt daar nu nog niks van te merken, wel ziet hij mensen uit Overhoeks (de nieuwbouwwijk naast de Van der Pekbuurt) regelmatig naar de buurt komen omdat daar nog niks is naast woningen. Als er een ander soort mensen naar de buurt zou komen zou dat goed zijn voor de wijk zegt hij. Deze mensen zouden namelijk positiviteit en betrokkenheid uitstralen naar de wijk.

§4.2.2 Respondent 2 Van der Pekbuurt

Respondent 2 is een vrouw uit Letland die op een bankje zat bij een speeltuin in de Van der Pekbuurt. Ze was daar met haar kinderen. Ze woont 6 jaar in Nederland, eerst woonde ze op de Van der Pekstraat en is verhuisd omdat ze naar een benedenwoning moest door de gezondheid van haar man. Daarna is ze naar de Bloemenbuurt aan de rand van de Van der Pekbuurt verhuisd. Haar Nederlands was niet heel goed waardoor ze zich niet altijd even goed kon uitdrukken. Ze heeft tot een jaar geleden een bloemenwinkel gehad op de Hagedoornweg en daardoor kent ze ook wel veel mensen in de buurt.

Ze vindt het wel goed dat de huizen gerenoveerd gaan worden, maar niet dat daarmee ook de huur stijgt. Omdat het inkomen niet mee stijgt met de stijging in prijs. Ze vindt het daarnaast wel goed dat sommige huizen in koopwoningen gaan veranderen. Ze vindt dat mensen met

verschillende inkomsten naast elkaar moeten leven en niet in aparte buurten. Ze verwacht dat er meer Nederlanders naar Noord gaan komen en vindt dat wel een positief iets aangezien deze (vooral voor kinderen) meer open zijn dan andere buitenlandse (kinderen).

Ze voelt zich verbonden met de buurt, vooral doordat de kinderen daar naar school gaan. Met de mensen in de buurt voelt ze zich minder verbonden. Door haar kinderen zou ze vooral in de buurt willen blijven. Ze maakt gebruik van verschillende winkels in de buurt, een kinderkledingwinkel en de boekenwinkel op de Van der Pekstraat.

Ze geeft aan dingen voor anderen te doen en dat mensen dingen voor haar doen in de buurt, dit komt vooral ook door het internet vertelt ze. Ze is lid van een weggeefhoek op Facebook waar ze actief op is.

§4.2.3 Respondent 3 Van der Pekbuurt

De derde respondent is verkregen via de gebiedsmakelaar die geïnterviewd is als expert. Deze vrouw is 44 en woont 10 jaar in de Van der Pekbuurt, is freelance journalist en woont samen met haar vriend en twee kinderen in een koopwoning in de Van der Pekbuurt. Omdat ze zelf journalist was vond ze het daardoor lastig om gewoon dingen te vertellen zonder na te denken over welke informatie precies belangrijk was. Ze probeerde vanuit het perspectief van een interviewer antwoord te geven, waardoor ze meestal niet erg uitgebreid antwoord gaf.

Ze zegt dat toen ze er in 2006 kwamen wonen de buurt nog bekend stond als een probleemwijk. Maar omdat ze een betaalbare woning zochten kwamen ze hier terecht. Ze heeft in de praktijk amper gemerkt dat de buurt een probleemwijk was. Ze zegt wel vooral contact te hebben met de directe burens, de mensen in het koopblok. Met andere mensen in de buurt ook wel maar dat komt dan vooral door haar kinderen. Voorheen woonde ze in de Pijp en daar had ze helemaal geen contact met de burens, het was makkelijk anoniem te zijn zonder kinderen. In de Van der Pekbuurt was het contact dus meer door de kinderen en het wordt nu een beetje minder naarmate de kinderen ouder worden.

Ze zegt dat ze trots is op haar buurt en dat dit ook door haar kinderen komt dat ze iets met de buurt kregen. Ze weet niet zo goed of haar opvattingen over de buurt het zelfde zullen zijn als die van anderen. Ze zegt dat ze voor haar naastte burens veel doet en dat die ook veel voor haar doen.

Haar vriend heeft in een buurtcommissie gezeten in de Van der Pekbuurt. Daarnaast denkt ze dat het buurtgevoel van de buurt ook is versterkt door evenementen en de positieve berichten over de buurt in het nieuws.

Ze denkt dat zolang het sociale huur blijft in de wijk, de populatie niet zal veranderen en er evenveel buitenlandse mensen in de wijk zullen wonen als voorheen. Als er meer koopwoningen gaan komen dan denkt ze dat de populatie wel zal gaan veranderen omdat je dan jongere gezinnen aantrekt die meer geld hebben te besteden.

Ze legt uit dat toen ze in de Van der Pekbuurt kwam wonen er helemaal geen winkeltjes en cafés waren. Dat is erg veranderd en vindt ze heel erg leuk omdat het een grote bijdrage levert aan de buurt. Ze zegt wel dat er veel winkeltjes over de kop zijn gegaan omdat die volgens haar op een doelgroep mikte met veel geld en ze zegt dat de Van der Pekbuurt nog steeds een van de armste buurten van Amsterdam is.

§4.3 Expertinterviews

De expertinterviews zijn voornamelijk ter verduidelijking van het proces dat gaande is in de buurt. De vraag die in deze interviews centraal stond was of er sprake was van gentrification en hoe zich dat uitte in de buurt.

§4.3.1 Expertinterview Katendrecht

Het expertinterview over Katendrecht was met Fense berk hof. Hij is in 2011 afgestudeerd in de Sociologie waarvan de master grootstedelijke vraagstukken en beleid. Hij deed daarvoor onderzoek naar de gevolgen van de stedelijke herstructurering door de ogen van de oorspronkelijke Kapenezen. Zo is hij 4 jaar geleden stagiaire geworden bij Woonstad Rotterdam, later trainee en momenteel is hij daar projectleider.

Hij geeft aan dat als hij naar de nieuwkomers vroeg het merendeel van de respondenten dacht dat hij het over allochtonen had, van migrantenstromen veel eerder daarvoor. Hij moest dan echt verder vragen naar de mensen die in de koopwoningen zijn komen wonen.

Hij denkt dat gentrification in Rotterdam sterk afwijkt van gentrification in andere steden omdat Rotterdam ontzettend veel sociale huurwoningen heeft. Het was voorheen niet een stad die in trek was bij hogere inkomensgroepen, de mensen die het wat breder kregen gingen sub urbaniseren. Daarnaast denkt hij dat als je gentrification bottom-up wil laten ontstaan, het handig is een groter aandeel niet-sociale huurwoningen te hebben. Bij 99% sociale huur zoals in Katendrecht het geval was, ziet hij bottom-up gentrification niet zo snel gebeuren. In Nederland is dit proces ook aardig dicht getikt waardoor er niet zulke situaties als in Berlijn of New York ontstaan, waar huurders zomaar een gigantische huurverhoging krijgen zodat ze er niet kunnen blijven wonen. Daarnaast kunnen sociale huurwoningen niet zomaar opgekocht worden omdat er in Nederland geen vrije markt is.

Hij zegt dat de bewoners aangeven dat de wijk beter bekend staat en dat er meer sociale diversiteit is door de nieuwe bewoners. Wat de bewoners wel aangeven als nadeel is dat als iemand een huis op Katendrecht verlaat, diegene veel moeilijker weer een sociale huurwoning op Katendrecht kan vinden dan voorheen.

Hij denkt niet perse dat de inwoners van een wijk baat hebben bij de trek van hogere inkomens naar die wijk. Dit komt omdat de maatschappij individualistischer is dan het vroeger was. Daarnaast denkt hij dat hoogopgeleide mensen 's ochtends van Katendrecht gaan om te werken en kinderen weg te brengen en dan pas laat 's avonds weer thuis komen. En dat ze een uitgebreider netwerk buiten Katendrecht hebben waardoor ze wel met de wijk zijn verbonden maar minder met de wijkbewoners. Wel denkt hij dat de sociale cohesie veranderd is, maar hij weet niet hoe. Ook denkt hij dat de sociale cohesie wel blijft aangezien veel mensen gehecht zijn aan de wijk.

Als het over sociaal mixen en segregatie gaat zegt hij dat schaalniveaus erg belangrijk zijn en dat de vraag wat sociaal mixen is ook belangrijk is. Aangezien verschillende mensen in een wijk zetten nog niet betekent dat het in elkaar op gaat. Daarnaast geeft hij aan dat intenties vanuit de gemeente en coöperaties vaak wel goed zijn, maar dat er soms een blinde vlek is vanuit het beleid en veronderstellingen die gemaakt worden die niet kloppen.

§4.3.2 Expertinterview Van der Pekbuurt

Het expertinterview over de Van der Pekbuurt is gehouden met Machtelt Kooijman. Ze is sinds augustus 2015 gebiedsmakelaar van Overhoeks en de Van der Pekbuurt. Ze heeft kunstgeschiedenis gestudeerd en is daarna bij Tempoteam gaan werken als intern consultant in re-integratie. Ze is in 2007 bij een achter de voordeur project in Noord terechtgekomen bij het stadsdeel Noord waar werkt voor de wijkaanpak wat ooit gestart is door mevrouw Vogelaar met haar 40 achterstandswijken.

[De rest van dit interview is als primaire data bijgevoegd (Samenvatting expertinterview Machtelt Kooijman.docx) , aangezien het niet voor publicatie beschikbaar is gesteld]

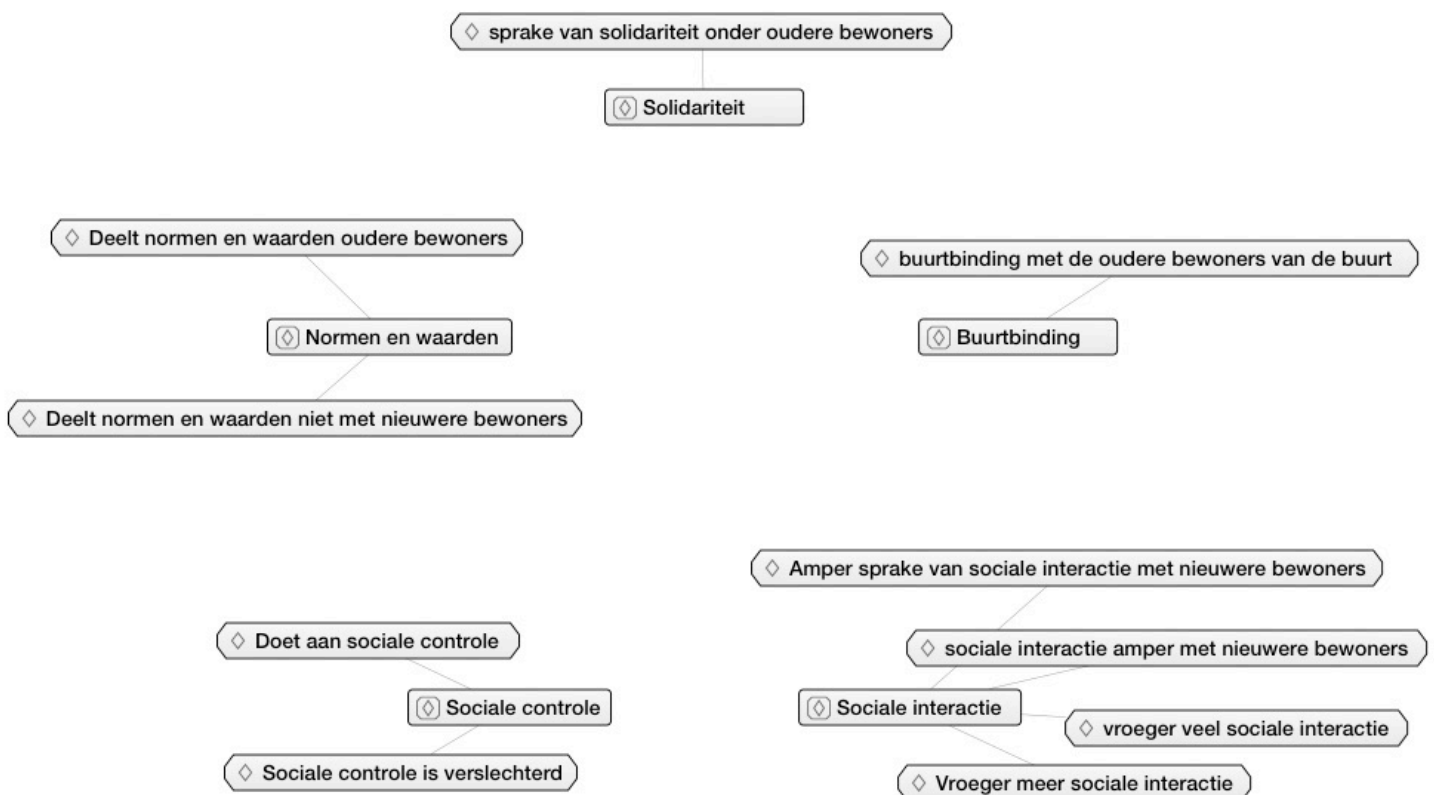
§5. Analyse van de onderzoeksresultaten

Voor elke respondent zal naar de 5 dimensies van sociale cohesie zoals afgeleid uit Kearns & Forrest (2000) en Van Marissing (2008) gecodeerd worden. Van hieruit zullen antwoorden van de respondenten gezamenlijk aan dimensies gelinkt worden per wijk. Zo zal duidelijk worden of er overeenstemming is met betrekking tot sociale cohesie of dat de meningen daarover verschillen.

§5.1 Analyse Katendrecht

Als eerste zal een analyse gemaakt worden van de codes van der respondenten in Katendrecht. Voor elk respondent is ook een netwerk gemaakt van de codes die zij hebben gekregen voor een bepaalde dimensie van sociale cohesie.

§5.1.1 Respondent 1 Katendrecht

Figuur 5: Netwerk respondent 1 Katendrecht

Respondent 1 geeft aan dat er vooral sprake is van solidariteit onder de oudere bewoners. Dit betekent dat ze voor de mensen die er al langer wonen dingen doet en dat ze van deze groep mensen ook handelingen/goederen ontvangt zonder dat deze mensen daarvoor iets terug te verwachten.

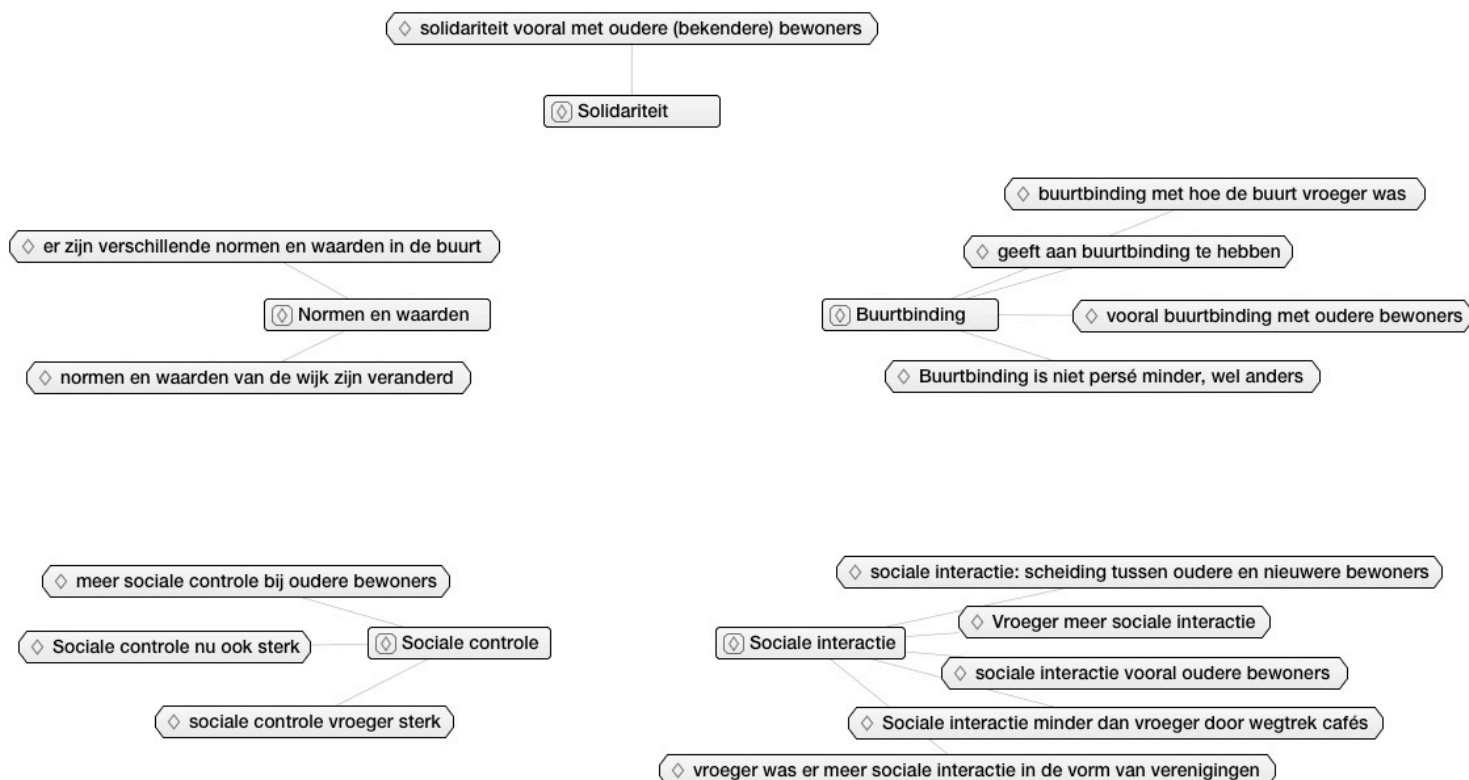
Ze geeft aan zich vooral verbonden te voelen met de oudere bewoners in de buurt. Ze heeft dan ook bijna geen sociale interactie met de nieuwere bewoners omdat die geen tijd hebben aangezien ze altijd werken, daarnaast groeten ze niet op straat. Vroeger was dit anders, toen zei iedereen elkaar goeiedag.

Ook met betrekking tot sociale controle is ze van mening dat het achteruit is gegaan. Vroeger durfden mensen elkaar op gedrag aan te spreken, nu zouden ze het niet meer doen.

De Normen en waarden deelt ze ook alleen met de Kapenenzen, de nieuwere bewoners organiseren dingen met elkaar, het is meer ikke. Vroeger was dit anders, mensen hielden elkaar in de gaten. Het sociale en het gemeenschapsgevoel is volgens haar weg.

De respondent geeft door middel van deze dimensies aan dat ze de sociale cohesie erg vindt verslechterd. Ze heeft wel nog een sterke binding met de oudere bewoners van de buurt. Met de nieuwere bewoners voelt de respondent eerder een soort scheiding dan een samenhang. Daarnaast geeft ze bij verschillende dimensies ook aan dat ze het vroeger beter vond. Uit deze analyse blijkt dus dat ze geen sociale cohesie met de gehele buurt heeft en dat de sociale cohesie vroeger beter was.

§5.1.2 Respondent 2 katendrecht

Figuur 6: Netwerk respondent 2 Katendrecht

De tweede respondent in Katendrecht geeft wederom aan dat met betrekking tot solidariteit, dat dit vooral tussen de oorspronkelijke bewoners op Katendrecht is. Ze zegt toch een soort saamhorigheid te voelen met de Kapenezen.

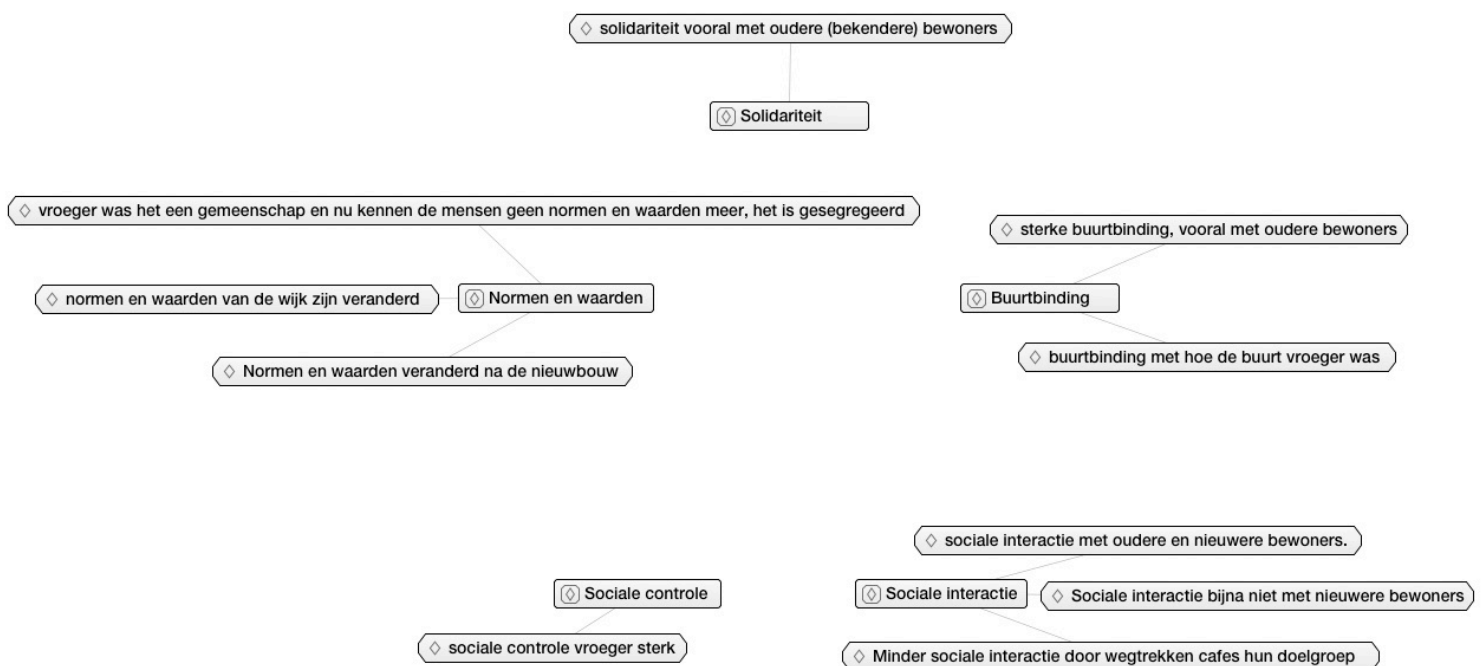
Ze geeft aan buurtbinding te hebben met hoe de buurt vroeger was, ze verlangt terug naar bruine cafés en clubhuizen. Daarnaast voelt ze zich vooral verbonden met oudere bewoners, de binding met de buurt is niet minder geworden, maar deze is wel veranderd door de jaren heen. Ook de interactie is vooral met de oudere bewoners waar ze dan een praatje mee maakt, ze is echter ook lerares en daardoor komt ze regelmatig in contact met nieuwere bewoners. Ze wil ook open staan voor alle bewoners zegt ze.

Met betrekking tot sociale controle zegt ze dat die vroeger sterk was, maar nu ook nogsteeds door een Facebook groep met mensen die elke dag een rondje open, dingen in de gaten houden en elkaar op de hoogte houden.

Ze zegt dat de normen en waarden van de oudere en de nieuwere bewoners toch wel verschillen en dat het toch meer klikt met de oudere bewoners, ze kent de nieuwere bewoners ook minder goed.

Uit de codes van de dimensies van respondent 2 blijkt dat ze wel terug verlangt naar hoe de buurt vroeger was. Dit is gaat dan vooral over aspecten van de wijk zoals cafés en clubhuizen, wat duid op het verlangen naar gemeenschapsgevoel. Verder voelt ze wel een soort sociale scheiding tussen de nieuwere bewoners en de Kapenezen, vooral omdat ze veel mensen vanuit de wijk kende en ze geen band heeft met de nieuwere mensen die er zijn komen wonen omdat ze deze niet kent. Hierdoor is de sociale cohesie dus niet sterk over de gehele wijk zoals die voor haar gevoel ooit was.

§5.1.3 Respondent(en) 3 Katendrecht

Figuur 7: Netwerk respondent(en) 3 Katendrecht

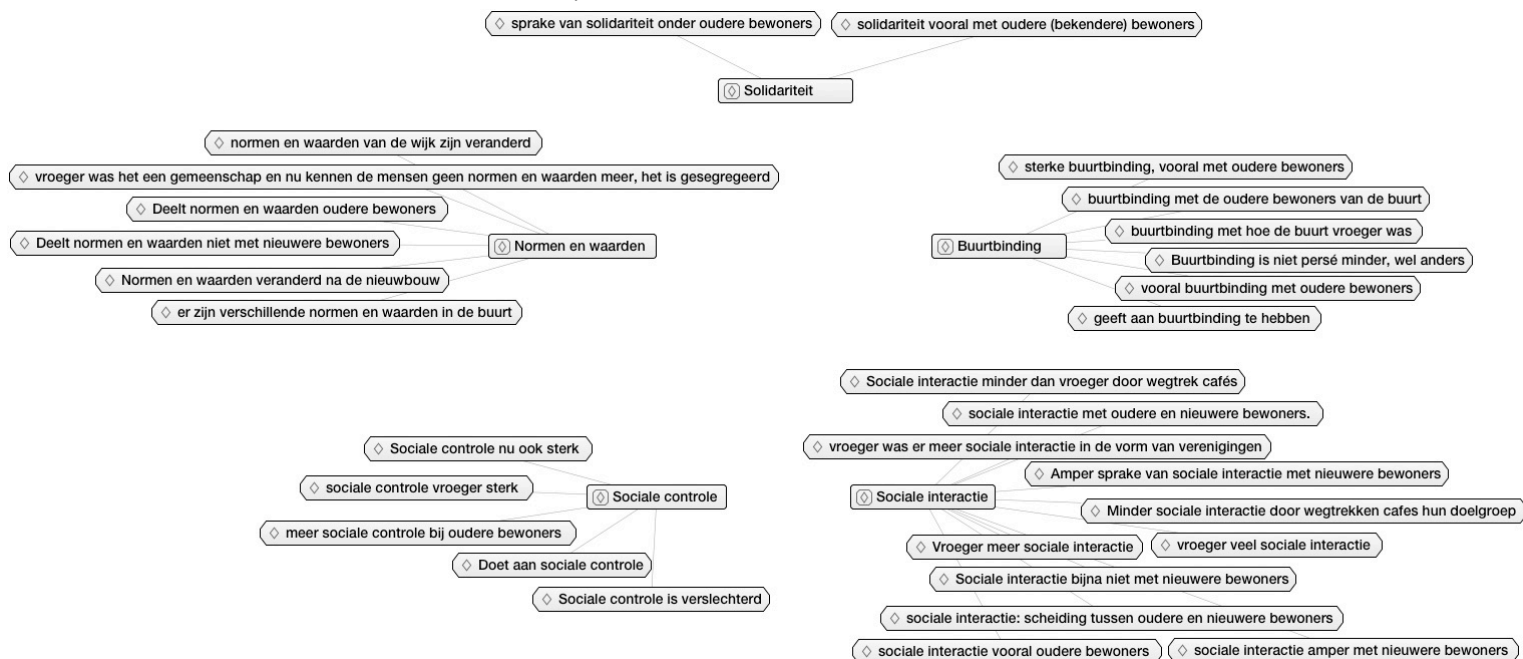
Uit het coderingen uit het laatste interview bleek dat wederom er meer solidariteit onder de oudere bewoners is. Deze bejaarden vrouwen komen amper in contact met nieuwere bewoners.

Ze geven aan zich sterk verbonden te voelen met de buurt omdat ze elkaar allemaal al langer kennen. Daarom voelen ze zich ook minder verbonden met de ‘nieuwe lui’, omdat ze hun bijna niet zien. Er is ook minder interactie door het wegtrekken van de cafés die er zaten.

De normen en waarden vinden ze sterk veranderd, ze zeggen dat mensen geen normen en waarden meer kennen. “Vroeger was het één gemeenschap” zegt één van de vrouwen. De sociale controle was dan ook sterker en nu vinden ze het veel minder, mensen hebben volgens hun geen respect meer.

Als naar deze dimensies van sociale cohesie wordt gekeken blijkt dat de vrouwen het liever zouden zien als vroeger, er was toen meer een gemeenschapsgevoel. Daarnaast blijkt hier ook weer tweedeling in de nieuwere bewoners en de oudere bewoners maar de leeftijd van deze vrouwen speelt hierin ook een belangrijke rol, aangezien de meeste ook in een 55+ flat wonen.

§5.1.4 Alle respondenten Katendrecht

Figuur 8: Netwerk alle respondenten Katendrecht

Wat te zien is bij de samenkomst van de coderingen van de antwoorden van de respondenten van Katendrecht is dat er veel overeenstemming is in de reacties op de vragen.

Solidariteit

Met betrekking tot solidariteit geven alle respondenten eigenlijk aan dat ze dit ervaren onder de oorspronkelijke Kapenezen, of de mensen die al langer in de wijk wonen. Met de nieuwere bewoners komen de respondenten niet veel in contact wat ook lijdt tot minder solidariteit. In Marissing (2008) worden voor solidariteit op buurtniveau de volgende voorbeelden gegeven:

“Een buurman naar het ziekenhuis brengen, iemand helpen met het sjouwen van een koelkast of even op elkaars kinderen passen zijn voorbeelden van solidariteit in de buurt.”

– (Van Marissing, 2008: p. 45)

Zo geeft één respondent (3) aan dat iedereen om haar heen roept dat ze het moet zeggen als ze hulp nodig heeft (omdat ze redelijk oud is) en dat ze al vaker hulp heeft ontvangen, dit zijn vooral oudere bewoners van Katendrecht aangezien ze amper contact heeft met de nieuwere bewoners in de buurt. Zo was respondent 1 bijvoorbeeld -op het moment van aanspreken- net op weg om boodschappen te doen en nam ze gelijk wat mee voor een medebewoner in de flat, ook iemand die al langer in Katendrecht woonde.

Buurtbinding

Met betrekking tot buurtbinding, geven de respondenten aan dat ze zich vooral verbonden voelen met de bewoners die er al langer wonen, voordat er nieuwere bewoners bij kwamen. Ze zouden de buurt graag zien hoe die vroeger was, en verlangen daar ook naar terug. Dit heeft bijvoorbeeld betrekking op café's en clubhuizen. Maar ook op hoe de sociale interactie vroeger was. Ze voelen zich nog steeds verbonden met de buurt aangezien ze er veel hebben mee gemaakt, maar voor de buurt veranderde hadden ze meer het gevoel dat ze tot de buurt behoorden. Zo zegt respondent 2:

“Kijk, mensen die ik ken, dat verandert niet, maar er komt een nieuwe groep mensen bij. En dat is anders, dat is wel anders, alleen je moet er wel, ook vind ik, voor open staan.”

Ze geeft aan dat de binding met de nieuwe personen er niet perse is, aangezien ze de echte Katendrechtse al langer kent. Dit geldt voor de meeste respondenten zo.

Sociale interactie

De sociale interactie in de buurt vinden alle respondenten een stuk minder geworden dan vroeger, ze hadden toen meer cafés waar ze heen gingen en winkels waar ze gebruik van maakten. Nu is dat bijna allemaal weg en zijn er alleen nog faciliteiten waar ze zelf geen gebruik van maken omdat het voor hun te duur is. Daarnaast hebben ze ook weinig contact met de nieuwere bewoners in de buurt omdat -zoals ze zelf aangeven- deze bewoners bijna nooit op Katendrecht zijn. Ze geven aan wel een duidelijke scheiding te merken tussen oudere en nieuwere bewoners. Respondent 1 geeft bijvoorbeeld aan:

“Het sociale is weg, als je goeiedag zegt kunnen ze je soms gewoon aankijken van: wat zeg jij nou?”

Een andere respondent (3) zegt, als gevraagd wordt of ze het liever ziet zoals vroeger:

“Nou ikke wel, want het was hier één. Als je dan suiker vergeten was, dan ging je effe naar je buurvrouw.”

Sociale controle

De respondenten geven aan dat de sociale controle vroeger sterker was, één respondent (2) zegt daarmee wel dat deze nu ook heel sterk is (tussen alle bewoners) door technologische ontwikkelingen die er nu zijn. Ze zegt:

“Via Facebook hou ik dat ook... ja ben ik daar lid van geworden. En we hebben nu tegenwoordig een buurt bestuurt, noemen ze dat. Dat is gewoon een groep mensen uit de wijk, gewoon echt van jong tot oud. En dan bepaalde momenten van de dag zeg maar, dan lopen ze een rondje, dingen die kapot zijn geven ze door, of ze zijn een aanspreekpunt.”

Uit de literatuur blijkt het volgende:

“Sociale controle kan worden geuit middels zeer bewuste acties, zoals de Marokkaanse buurtvaders die in veel buurten ‘surveilleren’.”

– (Van Marissing, 2008: p. 44)

Dit komt overeen met wat respondent 2 zegt over de sociale controle nu, wat aan geeft dat deze aanwezig is en ook door verschillende mensen in de buurt wordt uitgeoefend.

Daarnaast is het wel zo dat deze sociale controle vooral onder de originele bewoners van Katendrecht is en was. Zo zegt respondent 1 over de nieuwe bewoners: *“Het is echt een clubje apart”*.

Normen en waarden

De normen en waarden van de buurt zeggen de meeste respondenten wederom te delen met het groepje mensen die er voor het vernieuwen van de wijk al woonden. De nieuwe bewoners zien ze niet als één van hun, zo zegt respondent 2:

“Ik heb het wel eens met mijn dochter over, dan zegt ze; ‘ja, dat zijn echt van die IKEA-figuren. Weet je wel, van die bakfiets figuren’.”

Het blijkt dus dat er vroeger meer één gemeenschap was en nu zijn er mensen bij komen wonen die niet bij die gemeenschap passen. Er is een verschil in omgang tussen de oudere en nieuwere bewoners. De respondenten geven aan verschillende normen en waarden in de buurt te zien en dat daar weer een soort tweedeling in is. Kearns & Forrest (2000) geven aan dat gedeelde normen en waarden meehelpen aan een sterke sociale cohesie:

“A cohesive society is one in which dilemmas and problems can be easily solved by collective action—and this is more so in the case where existing relationships and networks sustain the expectations, norms and trust which facilitate such solutions.”

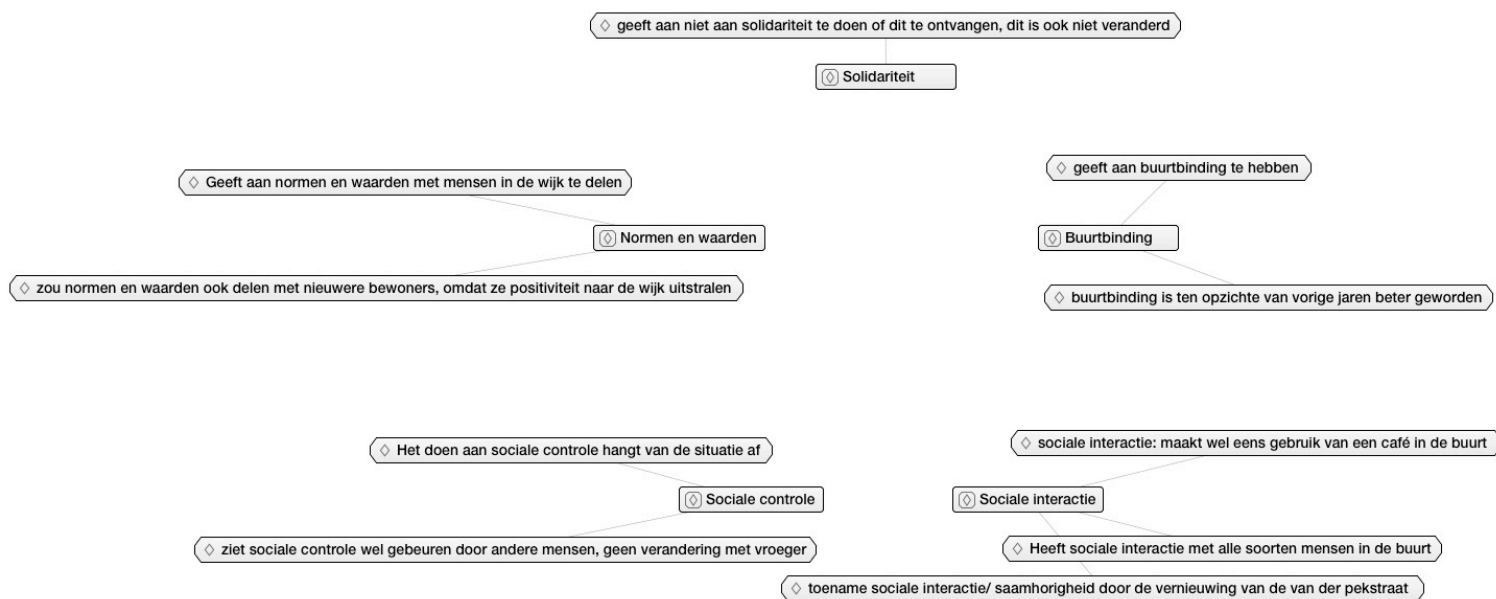
– (Kearns & Forrest, 2000: p. 1000)

Er kan in Katendrecht over de gehele buurt niet gesproken worden van gemeenschappelijke normen en waarden, wat betekent dat dit bijdraagt aan minder sterke sociale cohesie.

§5.2 Analyse Van der Pekbuurt

In het volgende gedeelte zal een analyse van de Van der Pekbuurt gedaan worden, hierin zal wederom aan de hand van codes gekeken worden naar de antwoorden van de respondenten, ook is er weer een netwerk van de codes gemaakt voor elke respondent.

§5.2.1 Respondent 1 Van der pekbuurt

Figuur 9: Netwerk respondent 1 Van der Pekbuurt

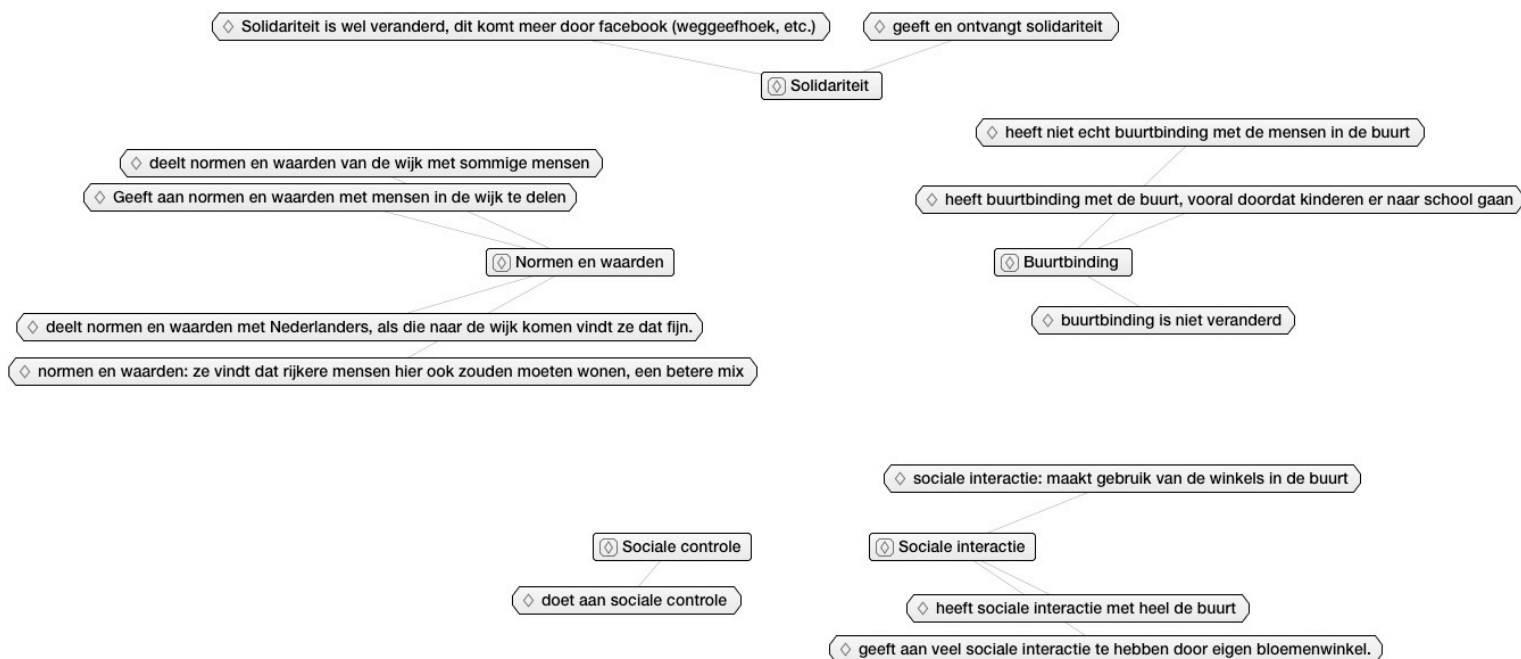
Respondent 1 in de Van der Pekbuurt geeft aan eigenlijk niet aan solidariteit in de buurt te doen of dit te ontvangen. Hij heeft ook niet het gevoel dat dat ooit anders geweest is. Hij voelt zich wel erg verbonden met de buurt en die buurtbinding is alleen maar sterker geworden de laatste jaren. Dit wijst hij aan het veranderen van de Van der Pekstraat, hij zegt: *‘Want je spreekt natuurlijk veel meer mensen, en uh, ja het is gewoon een plein eigenlijk. Iedereen die komt bij elkaar en doen een drankje in zomer.’* Hij geeft aan dat het eerst een soort racebaan was en dat je er nu samen kan komen en saamhorig kan zijn.

De respondent geeft aan dat hij met alle soorten mensen in de buurt contact heeft, van elke cultuur. Dit is door de veranderingen in de wijk toegenomen, maar hij maakt niet veel gebruik van de winkels in de buurt. Hij gaat wel eens naar één café aan de rand van de buurt.

Als er over sociale controle gesproken wordt, geeft hij aan dat het erg van de situatie afhangt wanneer hij bijvoorbeeld iemand op gedrag zou aanspreken. Hij ziet het wel gebeuren in de wijk, maar zou niet zeggen dat dit veranderd is ten opzichte van vroeger.

Als over normen en waarden wordt gesproken geeft hij aan die wel te delen met de mensen in de wijk. Ook zou hij deze wel delen als er een andere groep mensen in de wijk komt wonen, zo zegt hij: *'Ja het geeft toch wel een positiviteit aan de wijk, van dat je toch bent betrokken bij de wijk'*.

§5.2.2 Respondent 2 Van der pekbuurt

Figuur 10: Netwerk respondent 2 Van der Pekbuurt

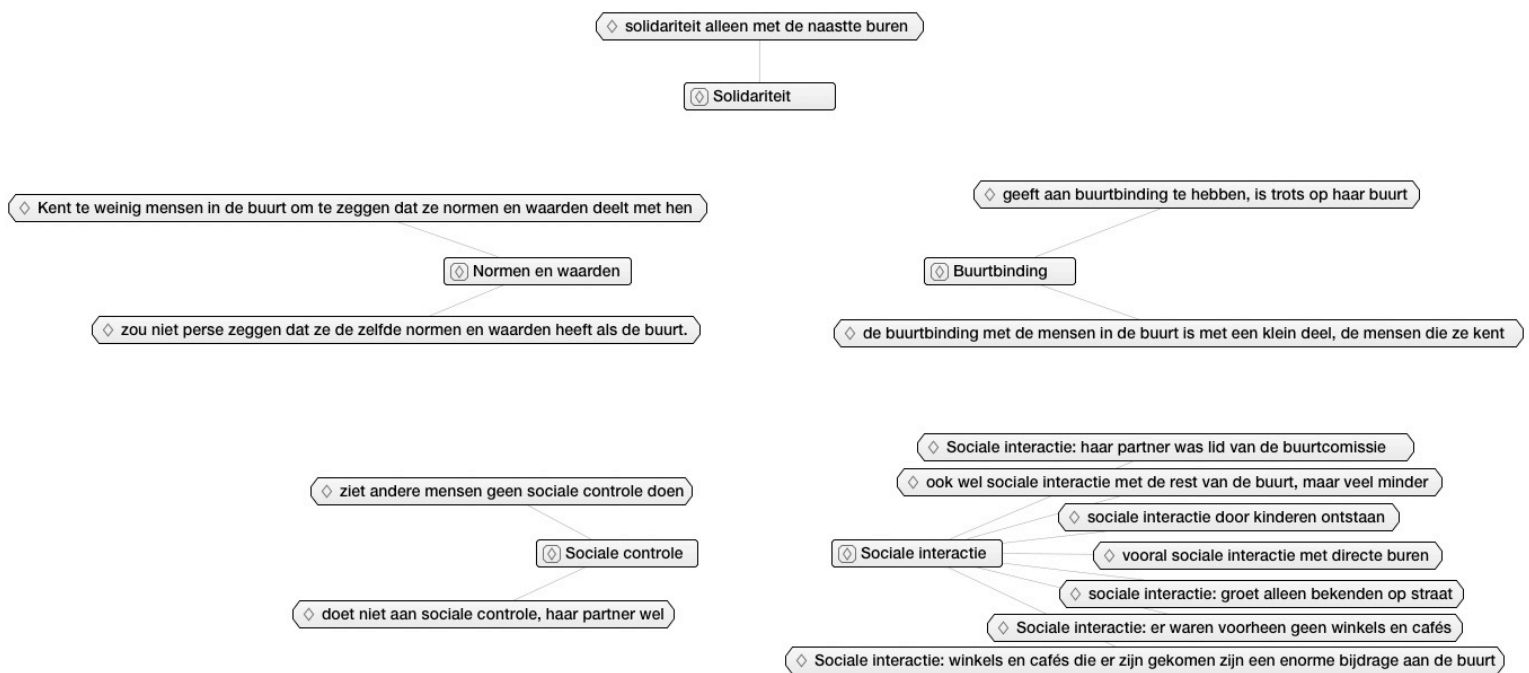
De tweede respondent gaf aan dat er wel zeker solidariteit in de buurt was en dat ze daar aan deed en dat ze dat ontving. Ze was wel van mening dat solidariteit in de buurt was veranderd, dit had alleen volgens haar niets te maken met de buurt of de mensen in de buurt maar eerder met Facebook. Ze was lid van een weggeefhoek op Facebook waardoor ze spullen wegaf aan mensen in de buurt en andersom.

De respondent geeft aan zich verbonden te voelen met de buurt, dit heeft vooral te maken met de kinderen die hier naar school gaan. Met de mensen in de buurt voelt ze zich niet echt verbonden, ze zegt dan ook: *'Als ik krijg aanbieding voor ergens een groter huis, voor de zelfde prijs, dan ga ik gewoon verhuizen'*.

Ze geeft aan veel sociale interactie te hebben met veel verschillende personen in de buurt, dit komt door de bloemenwinkel die ze tot een jaar terug in de Van der Pekbuurt had. Daarnaast maakt ze ook gebruik van de winkels in de Van der Pekstraat. Ook geeft ze aan dat ze aan sociale controle doet, ze spreekt mensen op hun gedrag aan en dit is altijd al zo geweest.

Ze geeft duidelijk aan dat ze ziet dat er een ander soort mensen in de nieuwbouw komt wonen en ze zegt dat ze het wel fijn vindt als er meer Nederlanders naar de buurt zouden komen omdat de normen en waarden van Nederlanders meer aansluiten op haar normen en waarden. Ook zegt ze dat het goed is als arm en rijk gemixt woont in een wijk. Het is niet zo dat ze nu de normen en waarden niet deelt met de mensen in de wijk.

§5.2.3 Respondent 3 Van der Pekbuurt

Figuur 11: Netwerk respondent 3 Van der Pekbuurt

De derde respondent gaf aan dat ze vooral aan solidariteit doet met haar naaste burens: *‘We passen op elkaars huizen, we geven de planten water tijdens de vakantie. En uhm, ja we helpen even, inderdaad als er iets moet worden getild, iets moet worden verhuisd. Dat soort dingen. Nu zeker, we letten ook wel een beetje op als de ander er niet is, gewoon veiligheid en zo’.* Ze zegt niet dat dit is veranderd sinds ze er is komen wonen.

Ze is erg trots op haar buurt geeft ze aan, en ze voelt zich dan ook verbonden met de buurt. Daarnaast is de buurtbinding met de mensen, vooral met de mensen die ze kent, dus haar naaste burens in de koopwoningen.

Met betrekking tot sociale interactie is ze erg blij met de winkels en cafés die er bij zijn gekomen sinds ze er is komen wonen. Voorheen waren die er gewoonweg niet. Ze zegt ook dat ze wel interactie heeft met de rest van de buurt, maar niet erg veel. Ze komt vooral in contact met mensen door haar kinderen. Dit wordt nu ook minder aangezien de kinderen ouder worden.

Ze zegt niet aan sociale controle te doen en dat ze dat verder in de buurt ook niet ziet gebeuren. Haar partner zegt wel ergens wat van als dat nodig is. Haar partner is overigens ook lid geweest van een buurtcommissie wat duid op sociale interactie met de buurt.

Over normen en waarden kan ze niet zoveel zeggen, ze denkt dat ze daarvoor de mensen in de buurt niet genoeg kent. Ze zou niet zeggen dat ze perse de zelfde normen en waarden heeft als de mensen in de buurt hebben.

§5.2.4 Alle respondenten Van der Pekbuurt

Figuur 12: Netwerk alle respondenten Van der Pekbuurt

Anders dan in Katendrecht lopen hier de meningen meer uiteen als naar de coderingen gekeken wordt.

Solidariteit

Over solidariteit zijn alle respondenten anders te spreken, de één doet er niet aan en ontvangt het ook niet, de ander juist wel, bijvoorbeeld in de vorm van een weggeefhoek op Facebook. Wat overeenkomt met solidariteit in de definitie van Van Marissing (2008):

“Ook meer materiële hulp als het lenen van geld of goederen kunnen worden beschouwd als uiting van solidariteit in de buurt.”

– (Van Marissing, 2008: p. 45)

Respondent 3 geeft aan juist alleen met haar naaste burens aan solidariteit te doen:

“We passen op elkaars huizen, we geven de planten water tijdens de vakantie. En uhm, ja we helpen even, inderdaad als er iets moet worden getild, iets moet worden verhuisd. Dat soort dingen. Nu zeker, we letten ook wel een beetje op, als de ander er niet is, gewoon veiligheid en zo.”

Het verschilt blijkbaar heel erg per persoon of er sprake is van solidariteit en met wie. Het is niet zo dat er een duidelijk verschil wordt gemaakt tussen een bepaalde soort mensen in de buurt. Dit betekent dat de respondenten deze dimensie van sociale cohesie verschillend ervaren.

Buurtbinding

Wel geven alle respondenten aan buurtbinding te hebben, twee van de respondenten geven aan dat dit vooral met de buurt is en minder met de mensen die in de buurt wonen. Kearns & Forrest (2000) geven aan dat binding met een plek ook afhangt van de binding die mensen op die plek hebben. Deze twee respondenten geven dus aan dit niet zo te hebben, echter geven ze allemaal wel aan zich sterk met de buurt verbonden te voelen.

De binding met de buurt is over het algemeen beter geworden met de komst van de winkels en cafés zo geven alle respondenten aan. Respondent 1 zegt hierover:

“De van der Pekstraat is helemaal opgeknapt, dat was serieus één grote racebaan. En nu is het gewoon een plek waar je saamhorig bent en waar de markt staat. Op uh, woensdag, vrijdag en zaterdag. Dat zie ik wel als iets positiefs.”

Daarnaast speelt bij die twee respondenten het hebben van kinderen ook een grote rol in de binding met de buurt. Aangezien ze door hun kinderen in contact komen met andere mensen in de buurt en gebruik maken van faciliteiten zoals speeltuinen en scholen.

Sociale intercatie

Ook bij sociale interactie zeggen deze twee respondenten dat ze door hun kinderen in contact komen met andere mensen in de buurt. Zo geeft respondent 3 aan:

“het contact werd vooral gelegd doordat dan kinderen bij elkaar gingen spelen.”

Wederom hebben de vernieuwing van de Van der Pekstraat en de markt die er nu op komt invloed op het contact dat de respondenten hebben met andere buurtbewoners. Door de nieuwe winkels en café's in de buurt gaan ook meer mensen naar buiten en ontmoeten mensen elkaar. Dit is een kan bijdragen aan een sterkere sociale cohesie.

Sociale controle

Als het over sociale controle gaat zijn de bewoners weer erg verdeeld in meningen, de tweede respondent geeft aan dat ze er altijd aan doet als gevraagd wordt of ze mensen op hun gedrag aanspreekt:

“Uhm, ja, ik vind het erg als kinderen gooien op de grond, alle drinken pakjes gooit, alles. Dat vind ik niet leuk, want het is best vies, en ook die hondenpoep.”

Dit komt overeen met de wat Van Marissing (2008) ziet als sociale controle:

“daadwerkelijke actie die bewoners ondernemen om in de gaten te houden of andere bewoners zich conform de normen en waarden gedragen.”

– (Van Marissing, 2008: p. 44)

Echter is het niet zo dat iedere respondent hier aan doet, respondent 1 zegt dat het er van af hangt en van de laatste respondent blijkt dat ze er nooit aan doet. Hier zien ze ook allemaal geen veranderingen in ten opzichte van vroeger. Dit duidt niet op een bepaalde overeenstemming die leidt tot sociale cohesie of niet. Echter is wel te zien dat er niet te spreken valt van een tweedeling zoals in Katendrecht

Normen en waarden

Twee van de respondenten hebben niet sterk het gevoel dat ze de zelfde normen en waarden hebben als de bewoners die er nu zitten. Zo zegt respondent 3, als haar gevraagd wordt of ze bewoners op straat groet: *“Ja, alleen als ik ze ken, anders nooit.”* Waar respondent 1 zegt dat hij met iedereen, iedere cultuur wel om gaat in de buurt. Wederom is dit een verschil in de beleving van de respondenten.

Ze geven echter allemaal aan dat ze normen en waarden wel zouden delen met mensen die naar de buurt toe zouden komen, aangezien deze mensen positiviteit naar de buurt zouden uitstralen en zich zouden willen inzetten voor de buurt. Dit kan betekenen dat er toch wel enige overeenstemming is in wat de respondenten goed vinden voor de buurt. Ze vinden het positief als er meer mensen betrokken raken bij de buurt. Volgens Van Marissing (2008: p. 43): hebben normen en waarden te maken met denkbeelden ten aanzien van gewenst en ongewenst gedrag van buurtbewoners. Dit betekent dat de respondenten daar toch overeenstemmend over denken.

§6. Conclusie

Allereerst zal antwoord worden gegeven op de eerste deelvraag:

Ervaren de oorspronkelijke bewoners van de Katendrecht een verandering in de sociale cohesie na de ingrepen?

Uit de interviews blijkt bij Katendrecht dat inwoners die al langer dan 15 jaar in de wijk wonen een sterke tweedeling ervaren in de sociale cohesie. Er zou gesproken kunnen worden van segregatie in deze Rotterdamse wijk. Er is een duidelijke overeenkomst in antwoorden van de respondenten met betrekking tot de ervaring van sociale cohesie. De tweedeling is terug te leiden naar de ingrepen die door de gemeente zijn aangestuurd. Deze ingrepen waren het slopen van huizen en het bouwen van koopwoningen op Katendrecht. Al geven de respondenten zelf niet aan dat het de schuld van de gemeente is, het is wel zo dat de gemeente actief bezig is geweest met het aantrekken van hogere inkomens in de wijk.

Sinds die nieuwere groep in Katendrecht is komen wonen, ervaren de oudere bewoners een tweedeling. Hierdoor is een groep mensen de wijk in gekomen die meer te besteden heeft, de faciliteiten die nog op Katendrecht zitten zijn volgens de respondenten dan ook vooral op deze mensen gericht. Zo geven de oorspronkelijke Katendrechtters aan zich moeilijk te kunnen identificeren met de nieuwe bewoners en de faciliteiten op Katendrecht. Deze gevoelens komen overeen met twee van de aspecten van indirect displacement. Namelijk community displacement waarbij de lokale identiteit van de wijk wordt beïnvloed door de nieuwkomers en neighbourhood resource displacement wat betekent dat faciliteiten in een wijk mee veranderen met het sociale landschap.

Met betrekking tot sociale cohesie betekent dit dat er geen één gezamenlijke sociale cohesie is, maar het er eerder op lijkt dat een tweedeling zich voordoet. De sociale cohesie is sterk onder de echte Katendrechtters, maar als naar de gehele wijk wordt gekeken is hier niet meer van te spreken.

Ervaren de oorspronkelijke bewoners van de van der Pekbuurt een verandering in de sociale cohesie na de ingrepen?

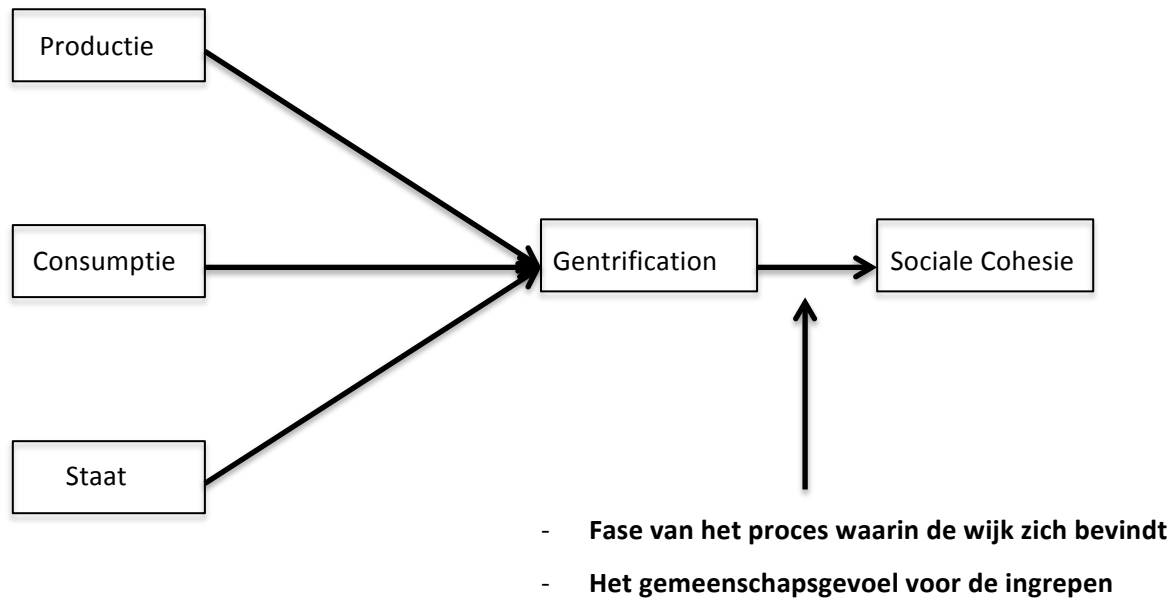
In de Van der Pekbuurt bleken de meningen over aspecten van sociale cohesie vaak uiteen te lopen. Het duidde ook niet op een soort tweekamp tussen verschillende personen, alle respondenten zagen de veranderingen wel positief in. Er zou in deze wijk ook (nog) niet gesproken kunnen worden van een groep nieuwere bewoners die de buurt in is komen trekken. Dit komt doordat de huizen op het moment van schrijven gerenoveerd worden en het nog niet duidelijk is wat voor een bewoners er in de gerenoveerde huizen komen. Wel geven de respondenten aan dat de veranderingen in de van der Pekstraat hebben geleid tot een buurt die aan het opbloeien is. Er is meer te doen dan voorheen en het lijkt er op dat als de sociale cohesie al veranderd is, deze positief veranderd is en sterker is geworden. Ook lijken er geen aanwijzingen te zijn om te kunnen spreken van indirect displacement, aangezien de populatie van de buurt zelf (nog) niet veranderd blijkt te zijn. In de buurt naast de Van der Pekbuurt (Overhoeks), is wel een kapitaal krachtigere populatie komen wonen, die ook de Van der Pekbuurt in komt. Deze bewoners schijnen echter geen invloed te hebben op de sociale cohesie.

Naar aanleiding van de deelvragen kan een antwoord op de hoofdvraag geformuleerd worden;

Waarom is er wel of geen verschil in de ontwikkeling van sociale cohesie in Katendrecht (Rotterdam), waar gentrification door de overheid wordt gestimuleerd, en de Van der Pekbuurt (Amsterdam), waar natuurlijke markt vraag de gentrification drijft?

Er kan gezegd worden dat er met betrekking tot sociale cohesie een duidelijk verschil is tussen beide wijken. In Katendrecht hebben de bewoners het gevoel dat er een tweedeling is tussen de nieuwere bewoners en bewoners die er al langer wonen. In de Van der Pekbuurt schijnt er niet zo een tweedeling te zijn. De respondenten zien het wel zitten dat er een ander soort bewoner bij komt. De sociale cohesie lijkt zelfs beter geworden sinds de van der Pekstraat opgeknapt is. Of dit verschil in sociale cohesie te wijten valt aan de ingrepen die er zijn geweest is niet één op één vast te stellen. Bij het antwoord op de hoofdvraag zullen daarom de interveniërende factoren ook betrokken moeten worden.

Als het conceptuele model erbij wordt gehaald kan gekeken worden naar of er interveniërende factoren zijn geweest die invloed hebben gehad op hoe gentrification de sociale cohesie beïnvloed.

Figuur 13: Conceptueel model inclusief interveniërende factoren

Uit het onderzoek blijkt dat belangrijke factoren die ook invloed hebben op hoe gentrification sociale cohesie beïnvloedt bijvoorbeeld zijn:

De fase van het proces waarin de wijk zich bevindt. Bij de Van der Pekbuurt is te zien dat er gewoonweg (nog) niet echt een nieuwe groep mensen zich in de wijk is gaan vestigen. Wel zie je dat er om de wijk heen veel gebeurd is, zoals de bouw van Overhoeks. De mensen die daar zijn komen wonen hebben meer te besteden en die komen ook wel de Van der Pekbuurt in voor winkels bijvoorbeeld. De respondenten ondervinden hier niet de zelfde hinder aan als de respondenten op Katendrecht van de nieuwe bewoners. Het kan zeker zo zijn dat de meningen van de respondenten de komende maanden/jaren zullen veranderen. In Katendrecht bleek namelijk dat bij een ander onderzoek naar gentrification door Fense Berkhof in 2011 dat zijn respondenten bij de nieuwe bewoners vaak verwezen naar allochtonen van eerder migrantenstromen (persoonlijke communicatie Fense Berkhof, 11 April 2016). In de interviews voor dit onderzoek (een aantal jaar later) is hier geen sprake van en beginnen de respondenten uit zichzelf over de scheiding tussen oude en nieuwere bewoners. Dit zou te maken kunnen hebben met dat de gevolgen van de trek van deze nieuwere bewoners naar de wijk pas later duidelijk zijn geworden.

Het gemeenschapsgevoel vóór de ingrepen. Bij Katendrecht verlangen de respondenten bijna allemaal terug naar hoe het vroeger was, er was voorheen een sterk gemeenschapsgevoel in de wijk. Daaruit blijkt ook dat de respondenten de sociale cohesie toen beter ervoeren en dat ze het gevoel hebben dat dit verstoord is door de nieuwkomers. Bij de Van der Pekbuurt blijkt er niet zo een sterk gemeenschapsgevoel te zijn geweest vóór de ingrepen, het blijkt juist dat de ingrepen in de buurt voor een beter gemeenschapsgevoel hebben gezorgd. Omdat de van der Pekstraat is opgeknapt waardoor het meer als een plein fungeert, komen daar nu mensen samen. Dit heeft invloed op hoe de bewoners tegen de sociale cohesie aankijken hoe die nu is ten opzichte van daarvoor. Het gemeenschapsgevoel dat er vóór de ingrepen was kan ook te maken hebben met het feit dat Katendrecht een langere geschiedenis heeft als dorp en de Van der Pekbuurt een relatief nieuwe arbeidersbuurt is (uit 1926). Daarnaast lag de gemiddelde leeftijd van de respondenten in Katendrecht hoger, wat ook invloed kan hebben gehad op de ervaring van sociale cohesie vóór en na de ingrepen (zie ook §7.2).

Er is dus sprake van een verschil in de ervaring van sociale cohesie tussen state-led gentrification en de markt gedreven vorm van gentrification (zover dat in Nederland mogelijk is) die zich voordoen in de twee wijken. Als de gemeente actief gentrification probeert te forceren wordt segregatie in de wijk zichtbaar. Als de markt het proces van gentrification drijft, wordt bijna alleen maar over positieve veranderingen gesproken. Dit kan natuurlijk zijn omdat bijna de gehele Nederlandse huizenmarkt via de overheid gereguleerd is. Als een proces van gentrification zich op een markt gedreven manier voordoet zal dit dan ook een veel mildere vorm zijn dan wanneer de overheid actief nieuwere bewoners naar een wijk gaat trekken die qua identiteit niet overeen komen met de bestaande bewoners.

Daarnaast is niet met zekerheid te zeggen of het beleid de factor is die deze invloed heeft gehad, er zijn verschillende interveniërende factoren die naast het proces van gentrification invloed hebben op de sociale cohesie in de buurt/wijk.

§7 Discussie en aanbevelingen

§7.1 Is er sprake van gentrification in de Van der Pekbuurt?

Wat in het onderzoek afgevraagd zou moeten worden is, of er wel sprake is van gentrification in de Van der Pekbuurt. Aangezien het bijna onmogelijk is om gentrification plaats te laten vinden in een wijk die voor 95% uit sociale huurwoningen bestaat. Het is niet zo dat er een vrije markt is waarin verhuurders de huur drastisch op kunnen voeren of de woningen kunnen verkopen. Ook kunnen mensen die op zoek zijn naar een koopwoning in de Van der Pekbuurt niet zomaar een woning opkopen. Echter is het wel zo dat Ymere de huizen opkapt en de huur verhoogt, dit is toch enigszins een vorm van gentrification die niet door de overheid gestuurd wordt. Het proces dat zich in de Van der Pekbuurt voltrekt lijkt toch op veel aspecten overeen te komen zoals Glass dit in 1964 definieerde (Het stijgen van de huizenprijzen, het veranderen van sociale huur naar koopwoningen en fysieke veranderingen die plaatsvinden).

Het is echter niet zo drastisch als wat er in Katendrecht gebeurt, waar de gemeente bepaalt waar de mensen terecht komen en waar dus het proces van gentrification of herstructurering plaatsvindt. Bij de Van der Pekbuurt in Amsterdam is het zo dat mensen door de woningnood zelf al op zoek zijn naar plekken die relatief goedkoop zijn om te wonen en die ook nog een goede ligging hebben. De woningcorporatie weet dat de huizen meer waard kunnen zijn en verhoogt de huur dan dus ook na het renoveren. Ook gaat 40% van het onderzoeksgebied veranderen in koop of marktconforme huur.

Ook de gebiedsmakelaar van de Van der Pekbuurt (die geïnterviewd is als expert in het onderzoek) geeft aan dat als het over het percentage sociale huur gaat, dat als er de komende tijd verder gerenoveerd zal gaan worden, ze denkt dat 95% van de woningen sociale huur, niet meer haalbaar is. (persoonlijke communicatie Machtelt Kooijman, 18 mei 2016). Dit komt doordat de prijs van de woningen in waarde zal stijgen en er druk komt op de buurt aangezien de stad aan het uitdijen is (persoonlijke communicatie Machtelt Kooijman, 18 mei 2016). Dit betekent dat er dus in de toekomst minder sociale huur zal zijn en meer marktconform of marktconforme huur. Of er op dit moment sprake is van gentrification in de van der Pekbuurt kan niet met zekerheid gezegd worden. Wat wel zo is, is dat in de nabije toekomst prijzen van de huizen gaan stijgen en een deel van deze huizen in koopwoningen gaat veranderen. Hierdoor wordt ook een andere inkomensgroep aangetrokken die naar de Van der Pekbuurt in zal komen.

Dit zal een goede aanbeveling kunnen zijn voor verder onderzoek naar de Van der Pekbuurt. Als duidelijk is hoeveel procent van de woningen sociale huur blijft en alle woningen gerenoveerd zijn zal opnieuw onderzoek gedaan moeten worden om een beter beeld te krijgen hoe het proces van gentrification zich voltrekt in de Van der Pekbuurt.

§7.2 Kritische reflectie

Wat invloed kan hebben gehad op de uitkomsten van de respondenten is de leeftijd van de respondenten. In Katendrecht lag de gemiddelde leeftijd hoger dan in de Van der Pekbuurt. Als mensen ouder zijn kan het ook zo zijn dat deze mensen meer verlangen naar hoe iets vroeger was dan mensen die jonger zijn. Aangezien jongere mensen minder mee hebben gemaakt en dus minder vergelijkingsmateriaal zullen hebben. Daarnaast kunnen oudere mensen die langer in een buurt of wijk wonen zich meer verbonden voelen met een buurt door gewenning. Voor een vervolgonderzoek zou hier rekening mee gehouden kunnen worden, zodat er wellicht een evenwichtiger beeld ontstaat van de twee wijken.

Daarnaast zal een kritische kanttekening gezet moeten worden bij het groepsinterview dat gehouden is. De bedoeling was om met één respondent een diepte interview te doen. De uitkomsten van een groepsinterview zijn misschien wel anders dan uit een diepte interview. Het groepsinterview bleef aardig op de vlakte en het was moeilijker om door te vragen naar bepaalde aspecten omdat de respondenten zelf andere onderwerpen gingen aankaarten. Het groepsinterview sluit qua response wel aan op de antwoorden van de andere respondenten alleen is het wel zichtbaar dat het gesprek meer op de vlakte is gebleven zonder al te veel uitweiding.

§8. Literatuur

Back, K. W. (1951). INFLUENCE THROUGH SOCIAL COMMUNICATION. *The Journal of Abnormal and Social Psychology* , 9-23.

Butler, T. (2003). Living in the Bubble: Gentrification and its 'Others' in North London. *Urban Studies* , 40, 2469–2486.

Daman, K., Uittenbogaard, L., & Blom, F. (2009). *Wonen in de Metropool, Woonvisie Amsterdam tot 2020* . Gemeente Amsterdam. Amsterdam: Dienst Wonen.

Davidson, M. (2008). Spoiled Mixture: Where Does State-led 'Positive' Gentrification End? *Urban Studies* , 2385-2405.

Diappi, L., & Bolchi, P. (2006). Smith's rent gap theory and local real estate dynamics: A multi-agent model . *Computers, Environment and Urban Systems* .

Florida, R. (2005). *Cities and the Creative Class*. New York: Routledge.

Forrest, R., & Kearns, A. (2001). Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. *Urban Studies* , 2125-2143.

Freeman, L., & Braconi, F. (2004). Gentrification and Displacement New York City in the 1990s. *Journal of the American Planning Association* , 39-52.

Friedkin, E. N. (2004). Social Cohesion. *Annual Review of Sociology* , 30, 409-425 .

Gemeente Amsterdam Stadsdeel Noord. (2013). *Toekomstvisie 2030*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.

Gemeente Amsterdam (2015). *Gebiedsanalyse 2015 Oud Noord Stadsdeel Noord*. Gemeente Amsterdam.

Gemeente Rotterdam. (2015). *Rotterdam in cijfers Bevolking Katendrecht*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Gemeente Rotterdam. (2014). *Rotterdam in cijfers Wonen in Katendrecht*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Gemeente Rotterdam. (2003). *Rotterdam zet door OP WEG NAAR EEN STAD IN BALANS*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Gemeente Rotterdam. (2007). *Stadsvisie Rotterdam: Ruimtelijke ontwikkelingsstrategie 2030*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Hamnett, C. (2003). Gentrification and the Middle-class Remaking of Inner London, 1961–2001. *Urban Studies*, 40 (12), 2401–2426 .

Kearns, A., & Forrest, R. (2000). Social Cohesion and Multilevel Urban Governance . *Urban Studies*, 37, 995-1017.

Lees, L., Slater, T., & Wyly, E. (2007). *Gentrification*. New York: Routledge.

Metz, T. (2015). 'Gentrificatie is heel goed voor de stad'. *Het Parool* .

OIS Amsterdam (2014). *2014_buurten_n_eigendom.xlsx*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.

OIS Amsterdam. (2014). *2014_kerncijfers_buurten_1_n.xlsx*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.

Ruimtelijke Ordening, Bureau Bestemmingsplannen . (2009). *BESTEMMINGSPAN KATENDRECHT-ZUID* . Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Smith, N. (1996). *THE NEW URBAN FRONTIER Gentrification and the revanchist city* . London: Routledge.

Stadsontwikkeling; Gebied Charlois; Woonstad Rotterdam; Vestia. (2015). *Nationaal Programma Rotterdam Zuid: Handelingsperspectief wijk Katendrecht*. Rotterdam Zuid: Programmabureau NPRZ.

Uitermark, J., Duyvendak, J. W., & Kleinhans, R. (2007). Gentrification as a governmental strategy: social control and social cohesion in Hoogvliet, Rotterdam. *Environment and Planning*, 39, 125-141.

Van Marissing, E. (2008). *Buurten bij beleidsmakers: Stedelijke beleidsprocessen, bewonersparticipatie en sociale cohesie in vroeg-naoorlogse stadswijken in Nederland*. Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap. Utrecht: Faculteit Geowetenschappen Universiteit Utrecht .

Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: LEMMA.

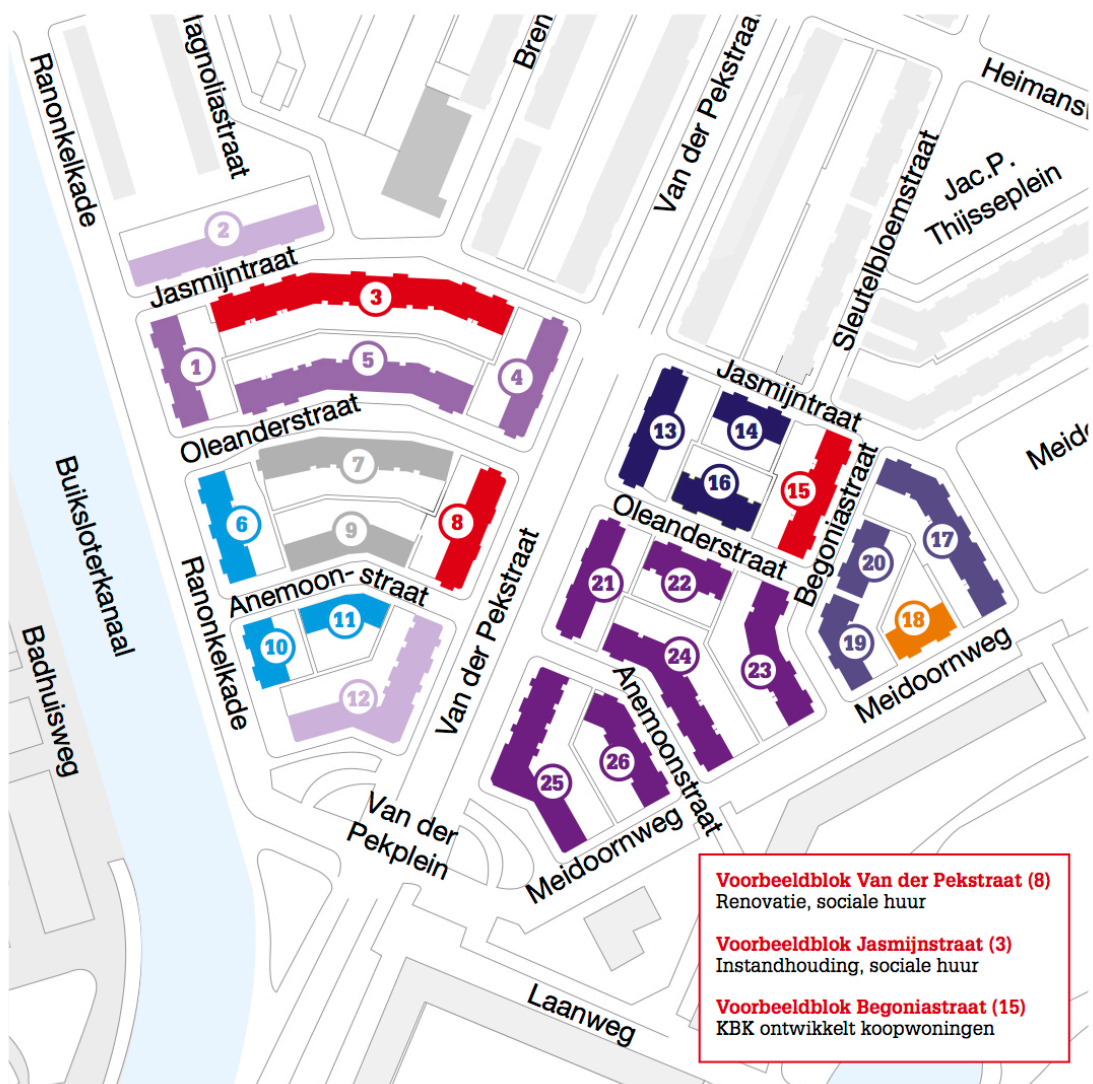
Ymere. (2015, September 9). *Renovatie Van der Pekbuurt met oog voor historie*. Retrieved Maart 18, 2016, from www.ymere.nl: <https://www.ymere.nl/over-ymere-2/nieuws/nieuwsbericht.html?id=177>

Ymere. (2015). *Ymere informeert Van der Pekbuurt*. Retrieved Maart 18, 2016, from www.ymere.nl: <https://www.ymere.nl/projecten/?p=Van%20der%20Pekbuurt&id=1203>

Ymere. (2011, April 21). *Ymere informeert: Op weg naar een verbeterde Van der Pekbuurt*. Retrieved Februari 16, 2016, from www.ymere.nl

Bijlagen

Plan van aanpak onderzoeksgebied Van der Pekbuurt

Planning

Start - einde	Wat
Fase 1 september 2015 - medio 2016	renovatie, sociale huur
Fase 2 medio april 2016 - 1 ^o kwartaal 2017	renovatie, sociale huur
Fase 3 september 2016 - medio 2017	renovatie, sociale huur
Fase 4 voorjaar 2016 - 3 ^o kwartaal 2016	renovatie, marktpartij
Fase 5 eerste helft 2017	renovatie, marktpartij
Fase 6 tweede helft 2017	renovatie, marktpartij
Fase 7 planning nog niet bepaald	ingreep, doelgroep nog niet bepaald
4 ^o kwartaal 2016	renovatie - zelfbouw

Ymere wonen, leven, groeien

Bijlage 1: Onderzoeksgebied Van der Pekbuurt (Bron:Ymere)

Interview guide sociale cohesie

Katendrecht

Bevingspleid

Het interview zal gaan over de binding die personen met de buurt en elkaar hebben en of dit gevoel de laatste tijd veranderd is. Dit interview is onderdeel van mijn afstudeeronderzoek aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Het interview zal opgenomen worden, heeft u hier bezwaar tegen?

Normen en waarden

(1) Kent u wat overvullt verkelin (2) Kent u de veranderingen in de wijk beschrijven?
(Hoe lang woont u?)

1. Deelt u de normen en waarden van deze wijk met andere mensen?
2. Merkt u een verschil in omgang tussen nieuwe bewoners en bewoners die al langer in deze buurt wonen?
3. Heeft u een andere opvatting over wat goed is voor de buurt dan de nieuwe bewoners?

Sociale controle

4. Als iemand iets in de buurt doet wat u niet vindt kunnen, zegt u daar dan wat van?
 - a. En gebeurt dit andersom ook of ziet u mensen die doen?
 - b. Zijn dit mensen die hier al langer wonen of nieuwere bewoners?
5. Is dit veranderd ten opzichte van vroeger?

Solidariteit

6. Doet u wel eens iets voor iemand anders uit de buurt (zoals oppassen, iemand ergens heen brengen, helpen tillen of verhuizen, iets uitlenen?)
 - a. Doen andere bewoners dit wel eens voor u?
 - b. Is er verschil tussen oudere of nieuwere bewoners?
 - c. Was dit voorheen anders?

Sociale interactie

7. Heeft u (veel) contact met andere mensen in de buurt?
 - a. Zo ja, wat houdt deze interactie in?
8. Bent u lid van een (bewoners) vereniging of raad van of in de buurt?
9. Groet u buurtbewoners op straat
 - a. Is dit veranderd ten opzichte van vroeger?
10. Spreekt u wel eens af met mensen uit de buurt?
11. Is er een verschil tussen interactie met bewoners die hier al langer wonen en bewoners die hier pas kortere tijd zijn komen wonen?
12. Gaat u wel eens winkelen, naar een café of restaurant in deze buurt?
 - a. Was dit vroeger anders?

Wat vindt u van de nieuwe faciliteiten?

Buurt binding

13. Voelt u zich verbonden met de buurt?
14. Voelt u zich verbonden met de mensen in de buurt?
15. Is dit veranderd sinds u hier woont?

vd pek

Beroep leeftijd

Het interview zal gaan over de binding die personen met de buurt en elkaar hebben en of dit gevoel de laatste tijd veranderd is. Dit interview is onderdeel van mijn afstudeeronderzoek aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Het interview zal opgenomen worden, heeft u hier bezwaar tegen?

Normen en waarden

① Hoe lang woont u hier al? / over u zelf vertellen ② Kunt u veranderingen omschrijven

3

- 1. Deelt u de normen en waarden van deze wijk met andere mensen?
- 2. Merkt u een verschil in omgang tussen nieuwe bewoners en bewoners die al langer in deze buurt wonen? *↳ dit kunnen bewoners overhoords zijn.*
- 3. Heeft u een andere opvatting over wat goed is voor de buurt dan de nieuwe bewoners? *ihen om de wijk?*

Sociale controle

4

- 4. Als iemand iets in de buurt doet wat u niet vindt kunnen, zegt u daar dan wat van?
 - a. En gebeurt dit andersom ook of ziet u mensen die doen?
 - b. Zijn dit mensen die hier al langer wonen of nieuwere bewoners?
- 5. Is dit veranderd ten opzichte van vroeger?

Solidariteit

5

- 6. Doet u wel eens iets voor iemand anders uit de buurt (zoals oppassen, iemand ergens heen brengen, helpen tillen of verhuizen, iets uitlenen?)
 - a. Doen andere bewoners dit wel eens voor u?
 - b. Is er verschil tussen oudere of nieuwere bewoners?
 - c. Was dit voorheen anders?

Sociale interactie

①

- 7. Heeft u (veel) contact met andere mensen in de buurt?
 - a. Zo ja, wat houdt deze interactie in?
- 8. Bent u lid van een (bewoners) vereniging of raad van of in de buurt?
- 9. Groet u buurtbewoners op straat
 - a. Is dit veranderd ten opzichte van vroeger?
- 10. Spreekt u wel eens af met mensen uit de buurt? *|| Komt u in contact met bewoners van andere wijken.*
- 11. Is er een verschil tussen interactie met bewoners die hier al langer wonen en bewoners die hier pas kortere tijd zijn komen wonen? */ overhoords*
- 12. Gaat u wel eens winkelen, naar een café of restaurant in deze buurt?
 - a. Was dit vroeger anders? *= wat vindt u van de nieuwe faciliteiten?*

Buurt binding

②

- 13. Voelt u zich verbonden met de buurt?
- 14. Voelt u zich verbonden met de mensen in de buurt?
- 15. Is dit veranderd sinds u hier woont?

⑩ var verwacht u dat het soort mensen uit overhoords ook hier komt te wonen.